

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**MÍSTNÍ ODBOR NÁRODNÍ JEDNOTY POŠUMAVSKÉ
V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Ryantová CSc.

Autor práce: Monika Hubená

Studijní obor: Historie – Archivnictví

Ročník: 3.

2022

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích 29. 7. 2022

.....

Monika Hubená

Poděkování

Zde bych ráda poděkovala především doc. PhDr. Marii Ryantové, CSc. za trpělivý a odborný přístup a cenné rady při vedení práce a také pracovníkům SOkA Jindřichův Hradec (především Mgr. Martě Leblové) za pomoc při bádání.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá dějinami spolku Národní jednota pošumavská a jejím odborem v Jindřichově Hradci. Spolek byl založen roku 1884 a kromě krátkého přerušení během druhé světové války existoval až do svého zrušení v roce 1948. Tento spolek měl za účel především ochranu českých menšin v pohraničních oblastech českých zemí s výrazným německým osídlením v jižních a západních Čechách.

Klíčová slova: Národní jednota pošumavská, menšiny, spolky, česko-německé vztahy

Annotation

This bachelor thesis deals with the history of association Národní jednota pošumavská and its department in Jindřichův Hradec. The association was founded in 1884 and except for short break during World war two existed until its cancellation in 1948. This association's purpose was primarily protecting czech minority in border area of czech lands with strong German settlement in South and West Bohemia.

Key words: Národní jednota pošumavská, minorities, associations, Czech-German relationships

Obsah

1. Úvod	7
2. Stručné dějiny Národní jednoty pošumavské	10
3. Jindřichohradecko – správní a národnostní vymezení.....	16
4. Odbor NJP v Jindřichově Hradci – pramenná základna.....	20
5. Odbor NJP v Jindřichově Hradci do vzniku Československa	23
5.1 Organizace odboru.....	23
5.2 Činnost odboru	26
6. Odbor NJP v Jindřichově Hradci od vzniku Československa do mnichovské dohody.....	33
6.1 Organizace odboru.....	33
6.2 Činnost odboru	35
7. Odbor NJP v Jindřichově Hradci od mnichovské dohody do doby poúnorové	39
7.1 Organizace odboru.....	39
7.2 Činnost odboru	41
8. Závěr.....	44
Seznam použitých pramenů a literatury	46
Seznam příloh.....	49

1. Úvod

Národnostní situace v českých zemích a především vztahy mezi Čechy a Němci se počátkem osmdesátých let devatenáctého století značně zkomplikovaly a vyhrotily. Z obav před rozšiřováním politického vlivu značně průbojně německé menšiny a v reakci na jejich rodící se organizaci v tehdejším Rakousku-Uhersku se Češi začali výrazně angažovat ve veřejném a spolkovém životě. Jako první se objevily spolky, které si za cíl vytyčily zakládání a udržování českých škol v národnostně smíšeném pohraničí, brzy však začaly po německém vzoru vznikat i nacionálně zaměřené spolky s mnohem širším polem působnosti. Jednalo se o tzv. obranné jednoty, které měly obhajovat zájmy českých menšin v oblastech s německým obyvatelstvem. Jednou z nich byla i Národní jednota pošumavská (dále „NJP“), která si při svém vzniku roku 1884 vymezila jako své teritorium jižní a západní Čechy, zjednodušeně nazývané jako oblast „Pošumaví“.

Sama pocházím z jižních Čech a již delší dobu mě zajímá problematika zdejšího česko-německého soužití, vymezení a sebevnímání českých obyvatel, často se v některých oblastech či obcích našeho kraje nacházejících v menšině. Ráda bych se v této bakalářské práci pokusila tuto národnostní a sociální otázku podrobněji prozkoumat a nalézt možnou výpověď, kterou nám NJP může poskytnout skrze nahlédnutí do organizace a aktivit konkrétního místního odboru v Jindřichově Hradci. Oblast Jindřichohradecka již byla dříve zpracovaná a tato práce si klade za cíl doplnit diplomovou práci Jiřího Zimoly (na základě které později vydal krátkou publikaci) zabývající se jednatelskou skupinou odborů v Jindřichově Hradci,¹ jež zpracovala soubor klíčových informací, jež spolek řešil, včetně sčítání lidu, průběhu voleb a vzniku českých škol. Jednatelská skupina s odborem bezprostředně souvisí, jindřichohradecký odbor byl po celou dobu její součástí a po většinu let v Jindřichově Hradci skupina sídlila. Na rozdíl od předchozí shrnující práce o celém okrese bych ale chtěla v první řadě odvyprávět příběh odboru v Jindřichově Hradci a poodhalit jeho fungování, především prostřednictvím údajů z dochovaného

¹ Jiří ZIMOLA, *Jindřichohradecká skupina odborů Národní jednoty pošumavské a její činnost v letech 1918–1938*, České Budějovice 1994 (diplomová práce). Jiří ZIMOLA, *Boj Čechů v Čechách (z dějin Národní jednoty pošumavské)*, Jindřichův Hradec 1999.

archivního materiálu uloženého v samostatném fondu, místy doplněných o informace z další literatury a dobových periodik.

Bakalářská práce je svou strukturou rozdělena na dvě části. Úvodní část představuje dvě kapitoly k vysvětlení hlavního tématu a jeho zasazení do kontextu. První z nich ve stručnosti shrnuje celé dějiny NJP a vysvětluje okolnosti jejího vzniku, organizaci, vymezení činnosti a úkolů a mapuje činnost spolku až do konce jeho činnosti v roce 1948. Následující kapitola se pokouší nejprve ve sledované době vymezit oblast Jindřichohradecka z hlediska vývoje zdejší správy a poté více z hlediska vývoje národnostního složení, kde je ukázán poměr Čechů a Němců v obou soudních okresech politického okresu Jindřichův Hradec, a také připomenout některé neuskutečněné pokusy o nové rozdělení okresu na základě obou zde žijících národností.

Hlavní část celé práce je věnována analýze místního odboru v Jindřichově Hradci a je rozdělena na čtyři samostatné kapitoly. První z nich představuje fond místního odboru v Jindřichově Hradci a vymezuje jej z hlediska diplomatického, hodnotí dochování jednotlivých archiválií a možnosti jejich využití k rekonstrukci činnosti odboru. K jejímu popisu je přistoupeno v následujících třech kapitolách, které již chronologicky sledují organizaci, činovníky a aktivity odboru zahájené na počátku roku 1885 a definitivně přerušené až po únoru 1948. Každá ze tří kapitol ve stanovené době vymezuje nejdříve organizaci odboru a poté její činnost, tak jak je to možné zjistit z dochovaných pramenů.

Prameny a literatura k tématu NJP jsou poměrně bohaté. Historií spolku se v minulosti zabývali jeho členové, Antonín Hubka² a nejobsáhleji k uctění padesátiletého výročí trvání Jednoty Rudolf Vondráček.³ Zásadním podkladem je periodikum vydávané NJP v letech 1903–1938 s názvem „Pošumaví“. Tématu se věnují i současní historici, dějiny NJP uceleně zpracoval Karel Řeháček⁴

² Antonín HUBKA, *Menšinová práce: K jubileu dvacetiletého trvání Nár. Jednoty Pošumavské*, Praha 1904.

³ Karel VONDRÁČEK, *50 let Národní Jednoty Pošumavské 1884–1934*, Praha 1934.

⁴ Karel ŘEHÁČEK, *Češi a Němci na jihozápadě Čech 1880–1938*, Plzeň 2002. Karel ŘEHÁČEK, *Národní jednota pošumavská (1884–1951)*, in: Olga Šrajjerová (ed.), *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*, Olomouc 2003, s. 222–244.

nebo částečně pro jižní Čechy Jiří Dvořák.⁵ Pro rekonstrukci aktivit NJP na Jindřichohradecku má zásadní význam především kniha zdejšího okresního školního inspektora a jednatele spolkové skupiny jindřichohradeckých odborů Václava Kršky.⁶ Dějinám jindřichohradeckého regionu se v nynější době soustavně věnují Štěpánka Běhalová⁷ a František Fürbach.⁸ K historii Jindřichohradecka je neopominutelným pramenem ve sledovaném období regionální periodikum „Ohlas od Nežárky“ vydávané v letech 1871–1942.

⁵ Jiří DVOŘÁK, *Pokusy o jihočeský regionalismus. Spolky a organizace na sklonku 19. a počátku 20. století. Dvořák, Jiří.* In: *Kultury na hranici: jižní Čechy – jižní Morava – Waldviertel – Weinviertel*, Vídeň 1995, s. 26—265.

⁶ KRŠKA, Václav, *K třicetipětileté činnosti jindřichohradecké skupiny odborů Národní jednoty pošumavské*, Jindřichův Hradec 1933.

⁷ Štěpánka BĚHALOVÁ, *Nezapomenutelné osobnosti v historii města Jindřichův Hradec*, Jindřichův Hradec 2015.

⁸ František FÜRBACH, *Antonín Picka a loutkové divadlo Národní jednoty pošumavské v Jindřichově Hradci*, in: *Kapitoly z historie loutkového divadla na Jindřichohradecku*, Jindřichův Hradec 1999.

2. Stručné dějiny Národní jednoty pošumavské

Konec 19. století v českých zemích se projevoval stále silnějšími střety a soupeřením mezi Čechy a Němci na poli politickém i občanském. Situace se vystupňovala v roce 1880, ve kterém došlo k vydání Stremayrových jazykových nařízení zaručujících zrovnoprávnění češtiny s němčinou ve vnějším úředním styku, na což německé nacionální kruhy odpověděly mimo jiné požadavkem na odtržení národnostně smíšeného pohraničí a vytvoření německého území.⁹ Snaha zabránit asimilaci německých menšin podporou soukromých německých škol v Předlitavsku vedla 2. července toho roku k založení nadstranické organizace Deutscher Schulverein se sídlem ve Vídni. Podnět k jejímu založení dal svými aktivitami v jižním Tyrolsku pomocný kněz Franz Xaver Mitterer, který inspiroval pozdějšího sociálně demokratického poslance Engelberta Pernerstorfera. Do čela organizace byli zvoleni i někteří němečtí Židé, jedním z nich byl i první předseda dr. Moric Weitlof. I přes počáteční kritiku a pokusy o odštěpení tehdejších antisemitských kruhů se členská základna před první světovou válkou rozrostla na 220 000 členů sdružených ve 2200 odbočkách působících nejvíce v českých zemích.¹⁰

Bezprostřední reakcí na nově založený německý spolek byl v Praze vznik Ústřední matice školské, která již měla své místní předchůdce, mezi prvními byly matice v Českých Budějovicích, Olomouci a Prostějově z roku 1872. Prvním předsedou byl na valné ustavující hromadě 5. prosince 1880 zvolen JUDr. František Ladislav Rieger. Hlavním programem se stalo zakládání menšinových mateřských a obecných škol, od roku 1882 i škol středních.¹¹ Organizace kopírovala stanovy svého německého protějšku, oproti Schulvereinu však ctěla zásadu, že dítě má být vyučováno ve svém mateřském jazyce, proto až do vzniku Československa přijímala pouze děti české.¹²

⁹ Oldřich ŠEDA – Bohuslav POZNÍČEK, *Národní jednota pošumavská Praha 1884–1948 (1950)*, inv. f. I/38, Třeboň 1967, s. 9.

¹⁰ Jitka BALCAROVÁ, *Bund der Deutschen a jeho předchůdci v procesu utváření „sudetoněmecké identity“*, Praha 2013, s. 93–95. Karel ŘEHÁČEK, *Národní jednota pošumavská (1884–1951)*, in: Olga Šrajerová (ed.), *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*, Olomouc 2003, s. 225–226.

¹¹ A. HUBKA, *Menšinová práce*, s. 54. Jaroslava SMETANOVÁ, *Ochranné spolky, jejich vznik, struktura a vývoj do 20. let 20. století na příkladu Národní jednoty pro jihozápadní Moravu a Národní jednoty pošumavské* (disertační práce), Brno 2014, s. 50.

¹² Emanuel RÁDL, *Válka Čechů s Němci*, Praha 1993, s. 187.

Důležitým podnětem pro vznik dalších českých obranných jednot se širšími poli působnosti se stalo především založení nacionálního spolku Deutscher Böhmerwaldbund v Českých Budějovicích počátkem roku 1884, iniciované předákem českobudějovických Němců Josefem Taschekem.¹³ Přestože zásluha na vzniku Národní jednoty pošumavské se přisuzovala buď redakci Národních listů nebo tajemníkovi Českého klubu a pozdějšímu řediteli Národního divadla F. A. Šubrtovi, rozhodujícím impulzem byla schůze konaná dne 25. března 1884 v pražské Měšťanské besedě, kterou uspořádali tři profesori malostranského gymnázia v Praze, dr. Antonín Decker¹⁴ (1855–1915), dr. František Houdek (1847–1917) a František Nekut (1840–1909). Za přítomnosti dalších rodáků z Pošumaví a přátel českého jihu byl zvolen přípravný výbor a stanovy jím vypracované byly vyneseny ministerstvem vnitra č. j. 7.231 schváleny 10. května 1884 a následně bylo v českých listech otištěno svolání nazvané „Rodáci“ s datem 15. května, podepsané říšskými a zemskými poslanci v čele s F. L. Riegerem, starosty jihočeských měst a okresů a členy výboru. Jako účel si nově vzniklá organizace stanovila „*uhájiti ohrožené národní i hmotné zájmy českého jihu a západu a působiti k národnímu i hmotnému povznesení těchto krajin*“.¹⁵

Ustavující valná hromada se konala v Praze 21. června 1884 a starostou zvolila Františka Houdka, náměstkem starosty Josefa Kandu (na jeho místo v témže roce nastoupil JUDr. Bedřich Schwarzenberg), jednateli dr. Antonína Deckera a Aloise Studničku, pokladníkem Aloise Filcíka, účetním Jana Kačera a zapisovatelem Josefa Svatoše.¹⁶ Působnost byla vymezena v bývalém kraji budějovickém, píseckém, plzeňském a táborském,¹⁷ vznikly však i odbory

¹³ A. HUBKA, *Menštinová práce*, s. 38.

¹⁴ Antonín Decker byl významný pedagog a historik. V letech 1888 - 1901 působil jako ředitel obecného reálného gymnázia v rodné Třeboni, kde vydal např. rozsáhlou studii *Dějiny Avarů* (1889) či *Dějiny škol třeboňských* (1893), poté až do své smrti vykonával funkci ředitele jindřichohradeckého gymnázia a aktivně se účastnil veřejného života města, působil i při kuratoriu městského muzea, v jehož archivu uspořádal a vydal mnohé vlastivědné práce jako *Obrázky z bývalého Kumžaku* (1912) nebo *Archiv městského muzea v Jindřichově Hradci 1* (1908) a *2* (1911). Štěpánka BÉHALOVÁ, *Nezapomenutelné osobnosti v historii města Jindřichův Hradec*, Jindřichův Hradec 2015.

¹⁵ A. HUBKA, *Menštinová práce*, s. 283–285.

¹⁶ K. VONDRÁČEK, *50 let Národní jednoty Pošumavské 1884–1934*, Praha 1934, s. 196.

¹⁷ Jednalo se celkově o 42 soudních a 18 politických okresů: České Budějovice, Český Krumlov, Domažlice, Německý Brod, Horšovský Týn, Jindřichův Hradec, Kaplice, Klatovy, Kralovice, Planá, Plzeň, Podbořany, Prachatice, Stříbro, Sušice, Tachov, Třeboň a Žlutice. Území o rozloze 11 824 km² obývalo podle sčítání z roku 1880 871389 obyvatel (415733 Čechů s 47,84% a 453107 Němců)

ve středních Čechách a na Moravě, z nichž některé zanikly či přešly do kompetence Národní jednoty severočeské zřízené roku 1885. Během prvního roku činnosti NJP bylo ve vymezeném území založeno celkem 220 odborů.¹⁸

Organizaci NJP tvořily jednotlivé místní odbory a jejich představenstva, nejvyšší orgán ztělesňovala valná hromada a z ní zvolený ústřední výbor se sídlem v Praze. Místní odbory vysílaly podle počtu svých členů určený počet delegátů na valnou hromadu konanou každý rok jako řádnou, případně mimořádnou. Ústřední výbor tvořilo nejdříve osmnáct členů volených na tři roky, v roce 1897 byl počet rozšířen na třicet řádných členů a šest náhradníků. Schůze se konaly alespoň dvakrát měsíčně, v období mezi nimi byla NJP řízena zvoleným předsednictvem, který tvořil starosta, dva místostarostové, jednatel, pokladník, účetní a předseda stálých komisí, které působily od vzniku NJP jako její poradní orgány. Ústřední výbor sídlil zprvu v prostorách Průmyslové jednoty v Praze, kvůli nárůstu písemné agendy komunikací s místními odbory byla však roku 1886 zřízena stálá kancelář umístěná na Václavském náměstí a spolu s ní i placená funkce tajemníka. Další přestěhování do budovy ve Vodičkově ulici znamenalo i vyšší počet administrativních pracovníků a brzy utváření regionálních sekretariátů při jednatelejších odborech.¹⁹

Místní odbory byly zřizovány podle původních stanov s minimálním počtem dvacet členů, podle druhých stanov schválených 28. dubna 1933 výnosem ministerstva vnitra č. j. 19.480 stačilo členů již jen deset.²⁰ Oproti národnostně smíšenému pohraničí vznikaly ve větších městech a především v Praze tzv. záštitné (ochranitelské/patronátní) odbory, které z vnitrozemí poskytovaly finanční i jinou patronační podporu vybraným odborům v pohraničí. Pomoc převážně sociální a podpůrnou poskytovaly také dámské odbory sdružující pouze ženy. Velmi potřebný organizační mezičlánek při komunikaci s místními odbory, který pro ně představoval i větší nezávislost na ústředním výboru, tvořily vznikající důvěrné (důvěrnické) odbory, přeměněné ke konci 19. století na jednatelejší odbory. Vytvořené skupinové

a podle sčítání z roku 1930 populace vzrostla na 1012082 (594680 Čechů tvořících 59,33%). K. ŘEHÁČEK, *Národní jednota*, s. 230. K. Vondráček, *50 let*, s. 168.

¹⁸ K. VONDRÁČEK, *50 let*, s. 196.

¹⁹ K. ŘEHÁČEK, *Národní jednota*, s. 231–232.

²⁰ K. VONDRÁČEK, *50 let*, s. 510, 516.

odborny se posléze potřebou vlastní organizace začaly sdružovat do regionálních skupin, kterých bylo v roce 1911 celkem třicet.²¹

Své cíle se NJP podle svých prvních stanov zavázala plnit: *a) důkladným seznáváním všech národních duševních a hmotných poměrů a použitím všeho, čím by bylo lze přispěti ku povznesení národního vědomí, osvěty a národního života vůbec a ku zvelebení rolnictví, řemesel, průmyslu a obchodu zvláště; b) pořádáním přednášek, schůzí, výletů a slavností národních; c) vydáváním a rozšiřováním spisů; d) zřizováním a podporováním škol vůbec, zvláště rolnických, průmyslových a obchodních; e) zakládáním knihoven a sbírek; f) rozdávaním nástrojů, vzorů a modelů; g) zřizováním peněžních závodů, hlavně záložen a spořitelen; h) opatrováním levného úvěru; ch) podporováním turistů v krajinách pošumavských cestujících; i) obstaráváním míst pro učedníky, čeled a pomocníky živnostenské“.* Stanovy z roku 1933 byly rozšířeny především o specifikaci provozovaných kulturních aktivit, sociální a ekonomické podpory a zajištění svých členů.²²

Jedním z primárních cílů NJP bylo ekonomické povznesení českých menšin. Snaha o udržení majetku v českých rukou a o rozvoj zemědělství, obchodu a řemesel vedla v květnu roku 1911 ke vzniku Národohospodářského sboru jihočeského se sídlem v Táboře a Písku. Po hospodářském útlumu během první světové války byl tento odbor při NJP 19. května 1925 přeměněn v samostatný spolek. Sídлил v Praze a byl od počátku pod politickým vlivem agrární strany, předsedou sboru se stal její generální tajemník Rudolf Beran a místopředsedou doc. dr. Ing. Jan Stocký. Široké vymezení působnosti sboru se nekrylo s obvyklým krajským rozdělením a zahrnovalo 25 politických okresů a původně čtyři krajské obvody se sekretariáty v Českých Budějovicích, Táboře, Písku a Klatovech, od kterých bylo brzy upuštěno. Aktivitou tohoto sboru a jeho družstevních podniků i kvůli změněným poměrům v první republice utichla i výraznější činnost Jednoty v této oblasti.²³

Období před vznikem Československa se nejdříve vyznačovalo velkou roztržitostí poměrů NJP a ztrátou členské základny, počet odborů klesl v roce 1892

²¹ K. ŘEHÁČEK, *Národní jednota*, s. 234.

²² O. ŠEDA – B. POZNÍČEK, s. 13–14.

²³ Tamtéž, s. 18; Jiří DVOŘÁK, *Pokusy o jihočeský regionalismus. Spolky a organizace na sklonku 19. a počátku 20. století*. Dvořák, Jiří. In: *Kultury na hranici: jižní Čechy – jižní Morava – Waldviertel – Weinviertel*, Vídeň 1995, s. 262-263.

na pouhých 145. Etapu ilustruje i časté střídání starostů, stabilnější období nadešlo až roku 1902 s osobou JUDr. Františka Ladislava Scheichla, na jehož místo poté v roce 1913 nastoupil JUDr. Karel Baxa, který v čele vydržel až do své smrti roku 1938.²⁴

Po vzniku Československa a ztroskotání nadějí na bezkonfliktní soužití v národnostně smíšených oblastech se stala NJP vládnoucími kruhy podporovanou a angažovala se na přípravě pozemkové reformy v letech 1918-1922 a sledovala i první sčítání lidu roku 1921, které poprvé zohledňovalo národnost místo obcovací řeči.²⁵ Navzdory hlasům proti územní roztržičnosti NJP a jejích sesterských organizací (Národní jednota severočeská, Národní jednota pro jihozápadní Moravu, Jednota pro východní Moravu) a možnosti převodu osvětové činnosti do působnosti státu byl na návrh starosty NJP JUDr. Karla Baxy v letech 1921 – 1922 vytvořen Svaz národních jednot a matic, který spolupracoval jako volné sdružení organizací s Národní radou československou.²⁶ Působení NJP a dalších obranných národních spolků se za první republiky dočkalo kritiky např. od Emanuela Rádl v jeho knize z roku 1928 *Válka Čechů s Němci*, kde upozorňuje na soudobý nacionalismus, sporné postavení německé menšiny a zaznamenává i některé postřehy o její diskriminaci při průběhu pozemkové reformy či obsazování míst státních úředníků, na čemž se NJP podílela.²⁷ Jednoty zde Rádl vylíčil jako plod rozkvětu „*buržoazního vlastenectví, které nezplodilo ani jediného teoretika, ani jediného pozoruhodného politika a zůstalo i literárně neplodné, bylo v něm však mnoho prostého maloměstského nadšení*“,²⁸ a za praktický cíl obranných jednot považoval snahu „*počeštit dnešní německé kraje*.“²⁹

V průběhu třicátých let 20. století a během zostřující se politické situace a nástupu Sudetoněmecké strany v pohraničí se zástupci NJP osvědčili úřadům jako znalci, nakonec však v říjnu 1938 po mnichovském územním záboru ztratila NJP naprostou většinu svého působení a movitého i nemovitého jmění. Liberecká „*Stillhaltekommissar für Organisationen*“ pověřená správou tohoto zabraného

²⁴ K. ŘEHÁČEK, *Národní jednota*, s. 233–234.

²⁵ Tamtéž, s. 235.

²⁶ O. ŠEDA – B. POZNÍČEK, s. 15.

²⁷ K. ŘEHÁČEK, *Národní jednota*, s. 223.

²⁸ E. RÁDL, *Válka Čechů*, s. 186.

²⁹ Tamtéž, s. 190.

majetku povolila jeho vývoz jen v několika případech, nadále však zůstaly mnohé nesplacené hypoteční úvěry, které dohnaly NJP při podpoře uprchlíků a dlužníků k urychlenému prodeji zbylého vlastnictví, čímž se dostala do dlouhodobé finanční tísně.³⁰

Dne 4. dubna 1939 zanikl Svaz národních jednot a matic a NJP spolu s dalšími spolky se stala součástí nově vzniklé Národní matice při Národní radě české. Předchozí územní organizace byla převedena na výbory oblastních správ. Národní rada česká následně jmenovala likvidátory v čele s Otomarem Bystřickým, který se stal předsedou výboru oblastní správy pošumavské, pokračující v činnosti NJP.³¹ Národní matice zaměřovala především na finanční pomoc, organizaci sbírek a tzv. Národní pomoci, nakonec byla však definitivně rozpuštěna nařízením říšského protektora ze dne 15. 6. 1943.³²

Po obnovení Svazu jednot a matic v květnu 1945 došlo brzy i k zahájení činnosti NJP a na valné hromadě konané dne 24. září byl starostou zvolen bývalý dlouholetý činovník Josef Hubka. Existence samostatného spolku byla potvrzena rozhodnutím vlády ze 4. ledna 1947 a jeho členem se v témže roce stal i prezident dr. Edvard Beneš. Komunistický převrat na počátku roku 1948 znamenal pro NJP ovládnutí komunistickým akčním výborem, který již v březnu rozpustil její ústřední výbor a rozhodl o sloučení obranných jednot s Ústřední maticí školskou.³³ Poté byly zoslané dva listy s cyklostylovaným textem, kde bylo oznámeno rozhodnutí o likvidaci všech odborů NJP přijaté 25. března 1948.³⁴ Kvůli neshodám při snaze o jednotné řízení bývalých spolků byla společným akčním výborem zahájena jejich definitivní likvidace, která byla oficiálně ukončena ke dni 31. března 1951.³⁵

³⁰ K. ŘEHÁČEK, *Národní jednota*, s. 237–239.

³¹ Tamtéž, s. 240.

³² O. ŠEDA – B. POZNÍČEK, *Národní jednota*, s. 16.

³³ K. ŘEHÁČEK, *Národní jednota*, s. 241–242.

³⁴ Ondřej KOLÁŘ, *Dokumenty k zániku Národní jednoty pošumavské roku 1948*, in: *Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech* 35, 1998. s. 36–39.

³⁵ O. ŠEDA – B. POZNÍČEK, *Národní jednota*, s. 17.

3. Jindřichohradecko – správní a národnostní vymezení

Vznik územní samosprávy na Jindřichohradecku je datován do roku 1850, kdy začal fungovat Podkrajský úřad, pod který patřily čtyři tehdy vzniklé soudní okresy – Jindřichův Hradec, Nová Bystřice, Lomnice nad Lužnicí a Třeboň.³⁶ Reforma z roku 1855 učinila z Jindřichova Hradce sídlo okresního úřadu, který byl na rozdíl od většiny tzv. smíšených okresních úřadů orgánem čistě politickým a pouze pokrýval stejnou územní oblast jako okresní soud. Vysoký počet úřadů v habsburské monarchii se ale brzy ukázal jako nákladný, proto byl podle nového správního zákona z roku 1868 definitivně vytvořen politický okres Jindřichův Hradec sestávající ze dvou soudních okresů – Jindřichův Hradec a Nová Bystřice.³⁷

Nově zřízené okresní hejtmanství v Jindřichově Hradci, přejmenované po vzniku Československa na okresní správu politickou a posléze vydáním zákona o organizaci politické správy roku 1927 na okresní úřad, spravovalo v podstatě beze změny svěřené území až do roku 1938. Důsledkem mnichovské dohody byl celý soudní okres Nová Bystřice a část okresu Jindřichův Hradec postoupen říši. Okresní úřad v Jindřichově Hradci byl zrušen vládním nařízením č. 389/1940 a území jím spravované bylo rozděleno mezi tři okresní úřady. Jednalo se o Kamenici nad Lipou, Třeboň a Telč, pod jejíž správu nyní náležel i samotný Jindřichův Hradec. Zároveň byl Jindřichův Hradec a přilehlé obce vyčleněn z obvodu Zemského úřadu v Praze a připojen k Zemskému úřadu v Brně. Po osvobození roku 1945 byl dekretem prezidenta republiky č. 121/1945 Sb. obnoven původní politický okres Jindřichův Hradec ke stavu ke dni 29. 9. 1938. Okres čítal 95 obcí (65 obcí soudní okres Jindřichův Hradec a 30 obcí Nová Bystřice), měl rozlohu 71 109 ha a na jeho území žilo 37685 obyvatel. Agendu okresního úřadu postupně převzal Okresní národní výbor a vládním nařízením č. 3/1949 Sb. byl okres začleněn do československého kraje a reorganizován, takže nově čítal 35854 obyvatel a tvořilo jej 85 samostatných obcí.³⁸

³⁶ Helena JANÁKOVÁ – Vladimír LESÁK – Luděk TISCHLER, *Okresní úřad Jindřichův Hradec 1850–1948*, inv. f. I/14, Třeboň 1962, s. 1

³⁷ Tamtéž, s. 6–7.

³⁸ Stanislava ŘEŘICHOVÁ, *Územní a správní vývoj okresů Dačice, J, Hradec, Třeboň 1868–1913*, Jindřichův Hradec 1985, s. 19–20.

V jindřichohradeckém okrese sehrálo důležitou roli národnostní hledisko a vzájemné soužití Čechů a Němců. V průběhu námi sledovaného období proběhlo několik neuskutečněných vládních pokusů o přerozdělení a jasné vymezení jazykových pásem v Čechách s ohledem na to, co nejvíce snížit území se smíšeným obyvatelstvem. Reformu se pokusil (inspirován také moravským jazykovým zákonem z roku 1905³⁹) provést roku 1909 i tehdejší předseda vlády Richard von Bieners-Schmerling.⁴⁰ Proti těmto vládním návrhům toho roku protestovala i NJP a své námítky uveřejnila ve vydané brožuře i vlastním periodiku Pošumaví. Nabytím účinnosti nového zákona o užívání jazyků u státních úřadů mělo v českých zemích vzniknout celkem 238 okresů, z toho 138 českých, 95 německých a pouze pět smíšených. Teritoriální vymezení počítalo i se zřízením 14 nových okresů.⁴¹ Návrh pro český politický okres Jindřichův Hradec počítal s oddělením 23 obcí a jejich přiřazením do nově vzniklého soudního okresu v Buku, dvou obcí do okresu Kamenice nad Lipou a 14 do nového okresu ve Stráži nad Nežárkou. Dosavadní soudní okres Nová Bystřice měl být oddělen od jindřichohradeckého a vytvořit samostatný politický okres spolu s novým soudním okresem bukovským. Politický okres Jindřichův Hradec měl vytvořit okres spolu s počátečním.⁴²

Znovu byly snahy o správní národnostní rozdělení vyslyšeny nařízením Ministerstva vnitra ze dne 19. 5. 1918, č. 175 ř. z, jež mělo vstoupit v platnost od 1. 1. 1919. Hlavní působnost měla být přenesena z českého místodržitelství na krajské hejtmany a nových 12 krajů (sedm českých, pět německých) a znovu se počítalo s přesunem soudních a vznikem nových politických okresů.⁴³ V témže roce vzniklo c. k. okresní hejtmanství v Nové Bystřici, k němuž v daném termínu

³⁹ Jedná se o čtyři zákony přijaté Moravským zemským sněmem 27. 11. 1905, které v rakousko-uherské monarchii poprvé dosáhly jasného územního vyřešení národnostních vztahů. V oddělených českých a německých volebních obvodech bylo podle klíče daného tzv. národním katastrem do Moravského zemského sněmu voleno 73 českých a 40 německých poslanců. Tento tzv. moravský pakt se později stal vzorem v Bukovině nebo Haliči, v Čechách ale nebyl prosazen nikdy. Aleš SKŘIVAN, *Lexikon světových dějin 1492–1914*, Praha 2002.

⁴⁰ Jan KUKLÍK – Jan NĚMEČEK, *Od národního státu ke státu národností?: Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*, Praha 2013, s. 370.

⁴¹ Za smíšený měl být okres uznán, pokud menšina v něm překročila 20%. Jednalo se o soudní okresy Most, České Budějovice, Dobřany, Duchcov a Horní Litvínov, nadto o všechny soudy v Praze. Jako nově zřízené měly v místním vymezení NJP vzniknout okresy Buk, Zdíkov, Česká Křemže, Všeruby, Stráž nad Nežárkou, Staňkov, Vlachovo Březí, Husinec a Velešín. *Pošumaví*, ročník VII, č. 4 z 27. 3. 1909, s. 37.

⁴² *Jazyková předloha vládní* (Menšinová knihovna N. J. P), Praha 1909, s. 26-27.

⁴³ Michal VOLF, *Reforma veřejné správy v letech 1945–1949*, Plzeň 2014 (bakalářská práce).

měly být připojeny všechny obce novobystřického okresu, 27 národnostně smíšených obcí z jindřichohradeckého okresu, všechny obce ze sousedního štockého okresu kromě Hlávko a Hladova a dále obce Frýdnava, Bartošov, Hochtánov a Dlouhá Ves z okresu německobrodského. Proti tomuto rozhodnutí organizovala NJP četné protesty.⁴⁴

V průběhu námi sledovaného období proběhlo v jindřichohradeckém okresu několik pravidelných sčítání lidu zohledňujících národnostní složení, které důkladně sledovala a vyhodnocovala také NJP. Její volání po nahrazení rubrikou „obcovací řeč“ kolonkou „mateřský jazyk“ nebo „národnost“ přicházela vniveč a vyslyšena byla až roce 1921, proto v předchozím období NJP tvořila vlastní sčítací výbory a výsledky publikovala.⁴⁵

Celý politický okres Jindřichův Hradec byl považován za národnostně smíšený, prošel ale zajímavým vývojem. Zatímco roku 1880 žilo podle oficiálních sčítání na jeho území 50,75 % Čechů a 49,19 % Němců,⁴⁶ již při prvním sčítání v ČSR roku 1921 se k československé národnosti přihlásilo 60 % obyvatel a nakonec roku 1930 dokonce 63,3 % oproti Němcům tvořícím 36,5 %.⁴⁷

Při porovnání národnostního složení obou soudních okresů však spatříme rozdílnou situaci. Na území okresu Nová Bystřice se při sčítání roku 1880 k české obcovací řeči přihlásilo pouze 2,37 % obyvatel, nacházejících se v sedmi obcích. Jednalo se o Albeř, Novou Bystřici, Číměř, Staré Město, Peršlák, Hůrky a Kunějov. Oproti tomu při sčítání roku 1930 se již zdejší česká menšina rozrostla na 12,17 % a nalézala se v každé obci. Počet Čechů tehdy celkově stoupl o 254 % (941 osob), zároveň byl však okres postižen i jednou z nejvýraznějších populačních ztrát, která činila 28,7 %.⁴⁸

Jindřichohradecký soudní okres měl oproti tomu mnohem výraznější český ráz. Sčítání z roku 1880 zaznamenalo celkem 70,08 % Čechů a roku 1930 dokonce

⁴⁴ Václav KRŠKA, *K třicetipětileté činnosti jindřichohradecké skupiny odborů Národní jednoty pošumavské*, Jindřichův Hradec 1933, s. 36–37.

⁴⁵ O. ŠEDA – B. POZNÍČEK, s. 23–24.

⁴⁶ Jiří ZIMOLA, *Boj Čechů v Čechách (z dějin Národní jednoty pošumavské)*, Jindřichův Hradec 1999, s. 21.

⁴⁷ Týž, *Jindřichohradecká skupina odborů Národní jednoty pošumavské a její činnost v letech 1918–1938*, České Budějovice 1994 (diplomová práce), s. 28.

⁴⁸ Tamtéž, s. 19–23.

78,9 % oproti 20,85 % Němců. Největší nárůst je zaznamenán v patnácti původně národnostně smíšených či německých obcích, z čehož největší poměrný zisk o 47,9 % zaregistrovala Nová Ves, a poté o 45,6 % dříve ryze německý Najdek. Zbylých 45 obcí s českou většinou tvořilo 3,5 % z celkového poměrného přírůstku.⁴⁹ Německá menšina kolísavě ubývala i v samotném Jindřichově Hradci. Zde Němci tvořili roku 1880 11,2 %, v poválečném roce 1921 již pouze 2,5 % (239 osob), avšak do roku 1930 počet německé populace vzrostl na 5,3 % (551 osob).⁵⁰ Ačkoliv mělo samotné město jasnou českou převahu, v jeho blízkosti se nacházely obce především zemědělského charakteru, ve kterých počet Čechů nedosahoval ani deset procent. V roce 1930 to byly obce Člunek, Hospříz, Hrutkov, Kačlehy, Lomy, Německý Malíkov a Studnice. V celém okresu ovšem toho roku existovalo již 37 obcí, ve kterých německá menšina představovala méně jak deset procent, a z nich 17, kde nebyl doložen jediný Němec.⁵¹

⁴⁹ Tamtéž, s. 24–27.

⁵⁰ K. VONDRÁČEK, *50 let Národní jednoty Pošumavské 1884–1934*, Praha 1934. s. 129, 132.

⁵¹ Tamtéž, s. 129.

4. Odbor NJP v Jindřichově Hradci – pramenná základna

Místní odbor NJP v Jindřichově Hradci, který se ustanovil na konci roku 1884, působil nepřetržitě až do svého zrušení říšským protektorem v roce 1943. Po svém znovuoobnovení po druhé světové válce spolek pokračoval v činnosti do jara 1948, kdy byl rozpuštěn rozhodnutím nově utvořeného akčního výboru Ústřední matice školské a NJP. Hotovost odboru spolu s pokladními knihami byla odeslána do pražského Ústředí, zatímco spisový materiál byl uložen v místním muzeu. Díky tomu se do fondu dostala většina korespondence odboru, doplněná v říjnu 1958 ze Státního archivu – pracoviště v Jindřichově Hradci o knihy jednatelejších zápisů z let 1901-1939 a roku 1960 z pobočky okresního archivu v Dačicích o hlavní a pokladní knihu odboru. Do Dačic bylo dříve odesláno celkem 27 knih z místních odborů na Jindřichohradecku při zrušení NJP v roce 1943, kdy se v Jindřichově Hradci nenacházel okresní úřad.⁵²

Fond místního odboru uložený v SOkA v Jindřichově Hradci obsahuje archiválie z let 1892–1948. Ve vypracovaném inventáři je rozdělen na 50 inventárních čísel, prvních sedm z nich představuje knihy, zbylých 43 tvoří spisový materiál rozdělený do tří kartonů a opatřen folií. Přestože většina roztržících položek ve fondu je označena samostatným folií každého listu, existují ale i výjimky, jednou z nich je pro sledování historie odboru klíčový sešitek vydaný vlastním nákladem odboru roku 1935 k výročí jeho padesátileté činnosti.⁵³ Díky jeho zachování a v něm obsaženého popisu činnosti odboru od samého počátku a především díky závěrečnému přehledu počtu členů a činovníků v čele máme zprostředkované informace o rané činnosti odboru, které už nemůžeme vyčíst přímo z archiválií. Přesto i autor spisku měl tehdy mezery ohledně mnoha jmen vedení i počtu členů v jednotlivých letech, které jsou vždy náležitě označeny.

Nejzásadnějším přelomem pro možnou rekonstrukci a přehledy organizace odboru, které jsou součástí příloh této práce,⁵⁴ je zavedení jednatelejších zápisů

⁵² Václav FILIP, *Národní jednota pošumavská. Skupina odborů v Jindřichově Hradci a 17 místních odborů na Jindřichohradecku 1892–1948*, inv. f. 12/1-18, 1961, s. 3.

⁵³ SOkA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec (1892–1948)*, inv. č. 36, kart. 2, fol. 153, (1885–1935. *K padesátileté činnosti místního odboru Nár. Jedn. Pošumavské v Jindřichově Hradci*).

⁵⁴ Přílohy č. 1–2.

o jednotlivých schůzích výboru i valných hromadách odboru v květnu 1901 tehdejším jednatelem Jindřichem Šimánkem, který byl o rok později vystřídán Antonínem Pickou, který v záznamech pokračoval až do samého zániku odboru. Z těchto jednatelejších knih s inv. číslem 1–4 můžeme sami vysledovat počet členů, došlou korespondence a základní přehled veškeré činnosti nejpodrobněji ve shrnujících jednatelejších zprávách, přednášených jednatelem na každoroční valné hromadě. Zápisy jsou vedeny nepřetržitě až do listopadu 1939, kdy se stal spolek za období Protektorátu Čechy a Morava součástí Národní matice. V nadcházející době můžeme činnost odboru popsat pouze mezerovitě na základě spisového materiálu, který však končí rokem 1941. Některé informace o počtu členů a situace za druhé světové války můžeme nalézt v poslední knize, počínající květnem 1945 a zakončené poslední valnou hromadou v dubnu 1948, kdy byl odbor zrušen rozhodnutím akčního výboru Ústředí NJP.

Mnohem obtížnější a nejvíce torzovitá je rekonstrukce činnosti původně samostatného místního dámského odboru v Jindřichově Hradci fungujícího v letech 1896–1918⁵⁵, u kterého se můžeme ve fondu opírat jen o velmi málo zdrojů. Kromě krátké informace o vzniku odboru ve výše zmíněném spisku z roku 1935 jsou zajímavými a takřka jedinými možnými prameny výzvy c. k. okresního hejtmanství v Jindřichově Hradci k vyslání volitelů k volbě delegáta do zemědělské rady za hospodářské spolky v soudním okrese Jindřichův Hradec. V přiložených seznamech spolků oprávněných k této volbě můžeme zjistit i počet členů odboru, na jehož základě mu byl přidělen patřičný počet volitelů.⁵⁶ Výjimečný údaj o počtu členů všech 42 odborů sdružených v roce 1915 v jindřichohradecké skupině najdeme ve zprávě skupinového jednatele.⁵⁷ O počtu členů a vedoucích činnostech máme pouze mezerovité informace z dochovaných zlomků spisů původního dámského odboru, mimo korespondenci a koncepty zápisů se jedná i o deník příjmu a vydání vedený během celé doby trvání odboru a členských a seznam členů a příspěvků vybraných v letech 1896–1899⁵⁸ Dámský odbor s mužským často spolupracoval jako např. na květinovém dni pořádaném roku 1913, v jehož vyúčtování nalezneme

⁵⁵ Příloha č. 3.

⁵⁶ SOkA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec (1892–1948)*, inv. č. 10, 13, 16, kart. 2.

⁵⁷ Tamtéž, inv. č. 22, kart. 1, fol. 596r.

⁵⁸ Tamtéž, inv. č. 47, kart. 3.

i výjimečnou informací o jednatele odboru.⁵⁹ Dámský odbor se se svým mužským protějškem scházel později pravidelně několikrát ročně na společných schůzích a podílel se na vánoční nadílce, kterou organizoval dámský smíchovský odbor.

Spisový materiál je seřazen podle roků, je dochována došlá korespondence s Ústředním výborem, smíchovským odborem i jednatelem Jindřichohradeckým odborem, po roce 1908 sídlící v Jindřichově Hradci, a také některé koncepty dopisů. V období po vzniku Československa se objevují také každoroční dotazníky o činnosti odboru.

⁵⁹ Tamtéž, fol. 631.

5. Odbor NJP v Jindřichově Hradci do vzniku Československa

5.1 Organizace odboru

Krátce po založení Národní jednoty pošumavské v Praze bylo v Jindřichově Hradci roku 1884 ve zdejším regionálním periodiku *Ohlas od Nežárky* z 31. května otištěno svolání „Rodáci“, pod kterým byli z Jindřichova Hradce podepsáni notář František Fáček, starosta města dr. Václav Naxera a probošt Vilém Platzner. Propagace nově vzniklého spolku v *Ohlase od Nežárky* pokračovala i v dalších měsících, na zřízení místního odboru přispěla jako první obec Jindřichův Hradec a již v září aktivní zájem o členství projevovalo 55 osob. Starosta Václav Naxera nakonec svolal 28. prosince do radničního sálu ustavující schůzi odboru s celkem 145 členy. Během valné hromady konané 1. ledna 1885 s již 178 členy byl zvolen předsedou odboru Karel Solpera, jednatelem J. Kolář, pokladníkem JUC. Rudolf Augenthaler a do výboru byli obsazeni Václav Kunstovný, Ladislav Domečka a náhradníci Rudolf Šetka a Josef Fišer. Počet členů záhy na počátku ledna vzrostl na 206.

V roce 1889 byl předsedou odboru zvolen Josef Fišer, jednatelem Václav Kunstovný a pokladníkem Rudolf Brejcha. Útlum činnosti v následujících dvou letech vedl až k vyslání ústředního jednatele Jednoty dr. Nesýho k valné hromadě odboru konané 17. dubna 1892 s již jen 64 členy. Nově byl předsedou zvolen Jindřich Vladimír Houra⁶⁰ a jednatelem Karel Mert⁶¹. Dalšího roku byl poprvé uspořádán ples „Národní Beseda“ a ve snaze získat širší okruh podporovatelů byla zahájena

⁶⁰ Jindřich Vladimír Houra se narodil v Červené Řečici 30. 9. 1838 a roku 1856 začal pracovat na zdejším městském úřadě, kde od roku 1861 vykonával funkci tajemníka. Byl překladatelem, publicistou a po návratu z výpravy českých politiků do Moskvy založil i městský Ruský koužek. Stal se zakládajícím členem pěveckého spolku Černín i Slávy dcera, jednatelem Měšťanské besedy a městským kronikářem. Na svůj post v zemském sněmu roku 1873 rezignoval, město poté znovu zastupoval až v letech 1901–1907 a prosazoval především nové zákony v oblasti obecní samosprávy. Zemřel 14. 1. 1917. Štěpánka BĚHALOVÁ, *Nezapomenutelné osobnosti v historii města Jindřichův Hradec*, Jindřichův Hradec 2015, s. 47.

⁶¹ Karel Mert se narodil 11. 9. 1859 v Jindřichově Hradci. Vystudoval práva na pražské univerzitě a v rodném městě začal od ledna 1890 pracovat jako tajemník okresního úřadu. Od roku 1885 byl členem Tělocvičné jednoty Sokol, ve které byl roku 1902 zvolen starostou. Stal se aktivním na politické scéně, od roku 1894 byl členem zastupitelstva města a jako kandidát Národní strany svobodomyšlné byl roku 1907 zvolen do zemského sněmu. O dva roky později se stal i starostou Jindřichova Hradce a tuto funkci vykonával až do konce první světové války. Jako člen národně demokratické strany působil v městském zastupitelstvu opětovně roku 1930. Zemřel 26. 10. 1936. Š. BĚHALOVÁ, *Nezapomenutelné osobnosti*, s. 20.

přednášková činnost na venkově. V roce 1896, kdy bylo registrováno 60 členů, bylo 1. listopadu 1896 v Měšťanské besedě ustanoveno přípravné komité nově založeného dámského odboru, předsedkyní zde byla zvolena Klára Solperová, jednatelkou Matylda Breitová a pokladní Anna Růžičková. Následujícího roku čítal mužský odbor 47 členů a dámský 112.⁶²

Místní odbory NJP založené na venkově provázela zpočátku neorganizovanost a jejich ztížená komunikace s Ústředním výborem, což vedlo i na Jindřichohradecku ke zvolení společného krajského referenta. Roku 1896 Ústřední výbor doporučil zřizování odborů a jednatelských skupin s větší pravomocí pro dohled nad jednotlivými odbory. Důležitým organizačním předělem se nakonec stala ustavující schůze pořádaná 8. září 1898, kdy došlo ke zřízení jindřichohradecké skupiny odborů, ke které byl jako tzv. dohlédací odbor přidělen mužský i dámský odbor smíchovský. Prvním jednatelem skupiny se stal odborný učitel František Fara z Kardašovy Řečice, která se tím stala jednatelským odborem, jemuž byly podřízeny zbylé okrsky. Zpočátku se jednalo o okrsek kunžackostrmilovský, žirovnickopočátecký a řečickostrážský, od roku 1903 již o jarošovsko-žirovnický, kunžacko-strmilovský, strážský a řečický.⁶³

Na schůzi 6. ledna 1906 byl druhým skupinovým jednatelem zvolen učitel František Soukup z Kardašovy Řečice, jejíž odbor tím zůstal nadále jednatelským i přes předchozí výhrady o roztržiténosti práce v okrese. Zlomem vedoucím k výraznému oživení činnosti se stala skupinová schůze konaná 3. května 1908, na níž se novým skupinovým jednatelem stal Tomáš Vladimír Sládek⁶⁴ (dále „T. V. Sládek“), učitel v Jindřichově Hradci. Nová správní reorganizace byla započata

⁶² SOkA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec (1892–1948)*, inv. č. 36, kart. 2, fol. 153, (1885–1935. *K padesátileté činnosti místního odboru Nár. Jedn. Pošumavské v Jindřichově Hradci*), s. 3–6.

⁶³ Václav KRŠKA, *K třicetipětileté činnosti jindřichohradecké skupiny odborů Národní jednoty pošumavské*, Jindřichův Hradec 1933, s. 2–3.

⁶⁴ Tomáš Vladimír Sládek se narodil 17. 12. 1862 v Újezdci u Kardašovy Řečice. Roku 1882 odmaturoval na učitelském ústavu v Soběslavi, začal učit v Kostelní Radouni, posléze byl však jmenován definitivním učitelem v Jindřichově Hradci, kde se začal angažovat jak v okresní školní radě či Okresní péči o mládež v Jindřichově Hradci, tak i ve zdejším pěveckém spolku Černín, v Sokolu a především odboru NJP, kde inicioval založení mnoha jazykově českých škol na Jindřichohradecku. Jako učitel sám roku 1919 nastoupil do nově založené školy v Rodínově předtím, než dalšího roku odešel do penze. Aktivní byl i politicky, v červenci 1918 byl zvolen do čela jindřichohradecké Národní rady a ocitl se i v čele města ve funkci předsedy tzv. obecní správní komise, když bylo roku 1922 a 1926 rozpuštěno obecní zastupitelstvo. Zemřel 9. 12. 1926. Š. BĚHALOVÁ, *Nezapomenutelné osobnosti*, s. 41.

na schůzi 14. června, kdy byla skupina rozdělena na 7 okrsků v čele s okrskovými jednatelemi. Jednalo se o okrsek řečický, jindřichohradecký, strážský, kunžacko-strmilovský, jarošovský, počátecko-žirovnický a kamenický. Celkem na konci roku patřilo do skupiny 45 odborů a samotný jindřichohradecký okrsek v čele s jednatelem Antonínem Pickou tvořil odbor v Jindřichově Hradci (mužský i dámský), Deštná (mužský i dámský), Políkno, Roseč, Ratiboř a Kostelní Radouň.⁶⁵ Do jindřichohradeckého okrsku patřily roku 1913 odbory Deštná, Políkno, Kostelní a Okresní Radouň, Ratiboř, Rodínov,⁶⁶ Roseč a Sedlo.⁶⁷

Samotný odbor v Jindřichově Hradci prošel do té doby důležitou personální proměnou. Předsednictví se roku 1899 ujmul Karel Mert, v odboru bylo ale o rok později sdruženo pouze 44 členů. Předseda Rudolf Šetka a jednatel Jindřich Šimánek, kteří byli zvoleni roku 1901, se následně zasloužili o zavedení řádného konání schůzí a z nich pořizovaných zápisů vedených jednatelem. Již na následující výroční valné hromadě 14. srpna 1902 ale oba činovníci odstoupili a do čela odboru byli vybráni JUDr. Karel Šedivý a Antonín Picka.⁶⁸ Ve funkci pokladníka v další době vytrval Adolf Šetka, zvolený předchozího roku.⁶⁹ Jednatel Picka se svými aktivitami brzy výrazně zasloužil o organizaci, hmotné zajištění a hospodářství odboru, dokonce řadu let vykonával agendu za zvoleného pokladníka.⁷⁰

Organizace místního dámského odboru je nám známá pouze z dochovaných zlomků korespondence a záznamů členů, příjmu a vydání. Až do zániku odboru v lednu 1919 vytrvala v čele předsedkyně Klára Solperová, jednatelka Marie Seidlová

⁶⁵ V. KRŠKA, *K třicetipětileté činnosti*, s. 6–8.

⁶⁶ Obec s názvem Rodínov/Rodínov existovala do roku 1921, kdy byla přejmenovaná na Rodvínov. J. RŮŽKOVÁ – J. ŠKABAL a kol., *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005. Díl 2. Abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1869-2005*, s. 447.

⁶⁷ SOKA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec*, inv. č. 2, *Jednatelské zápisy od 22. 2. 1910 do 26. 1. 1927*.

⁶⁸ Antonín Picka se narodil 8. června 1867 v Jindřichově Hradci. Ve městě působil krátce u zeměbranceckého pluku č. 29 a roku 1895 byl zaměstnán jako poštovní expeditor u poštovního úřadu. Zde se postupně vypracoval jako poštovní oficiál, poté vrchní poštovní tajemník a v prosinci roku 1922 se stal poštovním vrchním pokladníkem. Byl aktivním účastníkem veřejného a spolkového života, od roku 1896 byl členem Tělocvičné jednoty Sokol, kde byl v místním výboru zvolen roku 1937 pokladníkem, od roku 1939 náměstkem starosty a v červnu 1945 byl jmenován čestným členem. V pěveckém spolku Černín působil jako archivář a byl členem Ústřední matice školské. Pro NJP zajišťoval od roku 1906 finanční prostředky svými loutkovými představeními. Principálem místního divadla vydržel dlouhých 46 sezon až do roku 1951 a uvedl na 20 her ve více než tisíci představeních. Zemřel v Jindřichově Hradci 29. září 1958. Š. Běhalová, *Nezapomenutelné osobnosti*, s. 92.

⁶⁹ SOKA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec (1892–1948)*, inv. č. 36, kart. 2, fol. 153, s. 7–8, 20, 22.

⁷⁰ V. KRŠKA, *K třicetipětileté činnosti*, s. 20.

byla později (není známo kdy, poprvé je zmíněna v roce 1913⁷¹) vystřídána Annou Poláčkovou.

5.2 Činnost odboru

V prvních letech po svém vzniku se odbor mimo agitaci soustředil na zakládání prvních knihoven a pořádání sbírek vánoční tržnice mezi místními živnostníky, která roku 1888 vynesla 1000 zlatých. S velkým povděkem bylo onoho roku přivítáno založení zimní hospodářské školy v Jindřichově Hradci. Po delším útlumu činnosti byl roku 1893 poprvé uspořádán ples „Národní Beseda“ a ve snaze získat širší okruh podporovatelů byla zahájena přednášková činnost na venkově, kterou vedl předseda Karel Mert a jednatel Jindřich Křivánek. Roku 1896 po květnové návštěvě dam z pražského Hlaholu, povětšinou již činných v NJP, byl založen samostatný dámský odbor v Jindřichově Hradci.⁷²

Při rekonstrukci činnosti spolku nalezneme opakující se prvek, ve kterém se NJP a oba její místní odbory v Jindřichově Hradci snažily prosadit svůj vliv. Jednalo se o místní volbu delegátů do zemědělské rady. Zemědělská rada pro království české byla zřízena roku 1873 a od roku 1891 byla rozdělena na český a německý odbor. K hájení zemědělských zájmů a průmyslu fungovalo v každém odboru shromáždění delegátů a výbor odboru, který byl zpočátku jmenován, později ale k nim natrvalo přibyli delegáti voleni jednotlivými hospodářskými spolky v zemi.⁷³ C. k. okresní hejtmánství v Jindřichově Hradci informovalo roku 1902 oba místní odbory v Jindřichově Hradci o možnosti vyslání volitelů k volbě delegáta do zemědělské rady v soudním okrese Jindřichův Hradec, podle počtu se v obou případech jednalo o dva volitele.⁷⁴ Na mimořádné schůzi 23. října zvolil dámský odbor pro tento účel Karla Solperu a Jindřicha Houru.⁷⁵ Roku 1905 měl již odbor

⁷¹ SOkA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec (1892–1948)*, inv. č. 47, kart. 3, fol. 631.

⁷² SOkA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec (1892–1948)*, inv. č. 36, kart. 2, fol. 153, s., s. 3-6.

⁷³ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, Praha 2007, s. 289–290.

⁷⁴ SOkA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec*, inv. č. 10, kart. 1, fol. 133.

⁷⁵ Tamtéž, fol. 142.

mužský dle svého počtu právo na vyslání tří volitelů, dámský nadále dva.⁷⁶ Počet volitelů se pro dámský odbor nezměnil ani v roce 1908⁷⁷, mužský odbor ale tehdy dosáhl na čtyři volitele⁷⁸ a roku 1911 dokonce na devět.⁷⁹ Z korespondence místního odboru se zemědělskou radou je zachován koncept dopisu, ve kterém se objevuje žádost o jmenování kočovného učitele včelařství oprávněného pořádat přednášky a kurzy pro obvod okresního hejtmantství Jindřichův Hradec, Kamenice nad Lipou a část Třeboně, a na toto místo je navrhován jindřichohradecký učitel Jan Donát.⁸⁰ Zemědělská rada také na počátku roku 1914 v odpovědi na předchozí zaslala podrobnosti o udělení podpory na zakoupení ptačích budek.⁸¹

Pořádání přednášek bylo výrazným rysem tohoto období. V součinnosti s městskou radou a literární jednotou v Jindřichově Hradci bylo každoročně pořádáno povětšinou pět lidových vědeckých přednášek zvaných také „univerzitní extenze.“ Záznamy o nich nalezneme již od počátku jednatelských zápisů. V roce 1901 proběhlo celkem 14 přednášek, 5 vědeckých a 9 samostatných odehrávajících se v Jindřichově Hradci, Jarošově, Rodínově, Kardašově Řečici a Žirovnici.⁸² Vědecké přednášky byly po vzniku Československa přeneseny na zřízený Okresní osvětový sbor, mimo ně odbor uspořádal do roku 1919 109 samostatných přednášek.⁸³ Jedna z nich uspořádaná v prosinci roku 1905 v Rodínově s názvem „O Bílé hoře“ se stala kritikou Okresního hospodářského spolku v Jindřichově Hradci, který se podle svých stanov nebyl oprávněn zastřešovat přednášky politického nebo národnostního rázu.⁸⁴ Na konci toho roku byl odbor okresním hospodářským spolkem také pozván k ustanovení zdejšího nouzového komitétu pro českou část soudního okresu Jindřichův Hradec, který měl za úkol rozdělit zemskou podporu, kterou Sněm království českého přidělil na účely na podporu lesnictví, lnářství a krajiny postižené živelnými pohromami v letech 1903 a 1904.⁸⁵

⁷⁶ Tamtéž, inv. č. 13, kart. 1, fol. 224r.

⁷⁷ Tamtéž, inv. č. 16, kart. 1, fol. 326.

⁷⁸ Tamtéž, inv. č. 1, Jednatelské zápisy od 14. 5. 1901 do 22. 2. 1910.

⁷⁹ Tamtéž, inv. č. 19, kart. 1, fol. 501r.

⁸⁰ Tamtéž, inv. č. 15, kart. 1, fol. 292.

⁸¹ Tamtéž, inv. č. 20, kart. 1., fol. 516.

⁸² Tamtéž, inv. č. 1.

⁸³ Tamtéž, inv. č. 36, kart. 2, fol. 153, s. 17.

⁸⁴ Tamtéž, inv. č. 13, kart. 1, fol. 232.

⁸⁵ Tamtéž, fol. 228.

Stěžejní činnost, na které se každoročně podílely oba místní odbory, bylo rozdělení vánoční nadílky. Umožněna byla díky finanční a materiální podpoře dámského smíchovského odboru. Roku 1902 bylo poděleno celkem 100 dětí z obcí Blažejova, Buku, Děbolína, Jindřiše, Oldřiše, Otína, Malého Ratmírova, Radouňky, Rodínova a Nové Vsi. Předány byly tehdy „*hotové spodky po hochy a šaty pro děvčata, hračky, obrázkové knížky, tužky, pera, tabulky, písanky*“ zasláné smíchovským odborem. Roku 1909 bylo poděleno 97 dětí docházejících do jindřichohradeckých škol z Radouňky, Otína, Děbolína, Rodínova, Buku, Jindřiše, Pěné, Studnice a samot, k tomu také dvě děti z Nové Vsi vyučované ve škole v Lásenici.⁸⁶ Celkem bylo z těchto prostředků v letech 1902–1916 poděleno 1530 dětí.⁸⁷

České děti ve smíšených a německých obcích a jejich zajištění včetně dostupnosti českých škol ležely NJP na srdci. Především T. V. Sládek se jako skupinový jednatel zasazoval o náležité umístění těchto dětí do českých škol. Již v srpnu roku 1904 souhlasila místní školní rada v Jindřichově Hradci s přijetím dětí ze sousedních německých jazykových oblastí do českých škol ve městě. Ve školním roce 1909/1910 bylo již ve školách v Jindřichově Hradci zapsáno celkem 98 takových dětí.⁸⁸

Smíchovský odbor v této době povolil a finančně podpořil zřízení školy v Českém Bernšláku⁸⁹ a 7. ledna 1910 zde nastoupil jako první učitel Petr Sedlák. Plánované ustanovení místního odboru NJP v obci bylo ale překaženo násilnou akcí. Když se 27. března 1910 dostavilo na ustavující valnou hromadu přibližně sto Čechů, očekávalo je již zhruba tři sta Němců z Bernšláku a okolí a vynutili si na místním strážníkovi zrušení celé akce. Došlo k mnohým fyzickým útokům i vniknutí do soukromých budov, a to i v nedalekém Sedle. Při následujícím soudním přelíčení u českobudějovického krajského soudu bylo obžalováno 30 účastníků události, z toho 5 německých učitelů, 15 z nich bylo nakonec odsouzeno.⁹⁰ V Českém

⁸⁶ Tamtéž, inv. č. 1.

⁸⁷ Tamtéž, inv. č. 36, kart. 2, fol. 153, s. 19.

⁸⁸ V. KRŠKA, *K třicetipětileté činnosti*, s. 5, 12.

⁸⁹ Obec zvaná Český Bernschlag byla po vzniku Československa přejmenovaná na Peršlák a nakonec roku 1950 na Nový Vojířov. Pod tímto jménem byla 26. 11. 1971 připojena k obci Nová Bystřice. Jiřina RŮŽKOVÁ – Josef ŠKABAL a kol., *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005. Díl 2. Abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1869–2005*, s. 364.

⁹⁰ Tamtéž, s. 14–15.

Bernšláku byla poté roku 1912 vystavěna s podporou smíchovského odboru první jindřichohradecká česká menšinová škola Ústřední matice školské, do které bylo ve školním roce 1912/1913 zapsáno 28 dětí z Bernšláku a Sedla. Po násilném uzavření školy v období od 8. října do 14. února byla i díky úsilí advokáta Eduarda Lederera⁹¹ znovuotevřena.

Celkově docházelo do českých škol v onom školním roce z německých obcí 145 dětí a dva gymnazisté. Ve školním roce 1914/1915 bylo zapsáno v Českém Bernšláku 31 dětí a další ve školách v Jarošově, Lásenici, Střížovicích a Jindřichově Hradci. Jednalo se dohromady o 124 dětí, které byly prostřednictvím NJP obdarovány vánoční nadílkou. Dr. Lederer nadále ochraňoval Čechy z Bernšláku při soudních sporech, za což obdržel děkovný diplom od Ústředního výboru. Na dr. Lederera a jeho aktivní zájem o obranu českých statků a půdy již dříve během roku 1904 poukázal smíchovský odbor a doporučil jeho návštěvu jindřichohradeckému odboru.⁹² Situace v bernšlácké škole se brzy zkomplikovala zrušením finanční záštity Ústřední matice školské a vojenským odvedením učitele Rýgla roku 1915. T. V. Sládek pečoval o zdejší sirotčí kolonii a v dalším školním roce povolal Marii Hilgartnerovou⁹³ z Jindřichova Hradce, kterou poté jako správkyně vystřídala Marie Rýglová.⁹⁴

Pro zlepšení hmotné situace hradeckého odboru do dalších let a jeho zviditelnění se v předchozí době náležitě postaral jednatel Antonín Picka. Na návrh T. V. Sládka se roku 1904 pokusil o získání místnosti pro provoz panorámy, avšak neúspěšně. O dva roky později se nakonec přiklonil k plánu zakoupení

⁹¹ Eduard Lederer se narodil 15. 7. 1859 v Chotovinách u Tábora v židovské rodině. Po studiu filozofie a práv na pražské univerzitě pracoval nejdříve v Praze jako koncipient, poté si r. 1890 otevřel vlastní advokátní kancelář v Jindřichově Hradci. Byl aktivní ve veřejném životě, kandidoval do městského zastupitelstva pod Masarykovou realistickou stranou a zdejší politické poměry zobrazil roku 1908 ve veselohře *Obecní volby a poměry* zkritizoval i ve spisu z roku 1914 *Epištoly Jindřichohradeckým*. Po první světové válce se přestěhoval do Prahy, kde si roku 1925 otevřel i advokátní kancelář. V červenci 1942 byl deportován do Terezína, kde 5. 6. 1944 zemřel. Š. BĚHALOVÁ, *Nezapomenutelné osobnosti*, s. 77.

⁹² SOkA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec*, inv. č. 12, fol. 194.

⁹³ Marie Hilgartnerová se narodila 14. 11. 1856 v Nových Dvorech u Pacova. Po absolvování jindřichohradecké vyšší dívčí školy nastoupila roku 1876 jako pěstounka do zdejší nově založené opatrovny (mateřské školy), kde působila až do roku 1919. Za jejího působení byla v opatrovně založena knihovna, Kromě dlouholeté pedagogické a charitativní činnosti byla již od patnácti let členkou ženského pěveckého spolku Slávů dcera, publikovala v odborných časopisech a sepsala několik divadelních her. Zemřela 21. 7. 1941. Š. BĚHALOVÁ, *Nezapomenutelné osobnosti*, s. 42.

⁹⁴ V. KRŠKA, *K třicetipětileté činnosti*, s. 26, 29–33.

loutkového divadla, které se snažil nejdříve získat od Klubu cyklistů Čechie, nakonec jej ale zakoupil po schválení odboru 22. října 1906 od řezbáře Assmana.⁹⁵

První představení uvádějící hru „Rytíř Milboj“ se odehrálo v neděli 3. prosince v sídle Měšťanské besedy v hostinci u Tuzarů ve Svatojánské ulici. Za první sezonu bylo do 1. dubna 1907 sehráno 15 představení. Pestrý repertoár vyplňovaly jak pohádkové a rytířské hry, tak ty od místních osobností, např. Marie Hilgartnerové, publikující i pod jménem Marie J. Hradecká. Divadlo v Měšťanské besedě vydrželo až do ledna 1909, poté bylo nuceno kvůli pořádání tanečních zábav přesídlit do bývalé pošty (na náměstí nedaleko ústí Svatojánské ulice), od prosince toho roku do března 1911 se navrátilo do sálu U Tuzarů, v letech 1911 a 1912 se ale působištěm stala Nová Hospoda a následně hostinec u Fenclů, Farů i Ecků. V listopadu 1912 zakotvilo v dívčí škole ve Štítného ulici, kde vydrželo až do 5. srpna 1914. Celkově v letech 1906-1914 proběhlo v Jindřichově Hradci téměř 150 představení, za kterých bylo utrženo 2168 korun. I když první světová válka divadelní aktivity nejdříve rázně přerušila, od sklonku 1915 byly hry obnoveny v tělocvičně dívčích škol a od ledna 1917 působilo v šatně jindřichohradeckého gymnázia na Balbínově náměstí (zde od roku 1927 sídlí jindřichohradecké muzeum), kde v podzimní sezoně do jara následujícího roku proběhlo již plných 25 představení.⁹⁶ Samostatnou kapitolou se pro divadlo stalo zájezdní hraní nazývané „vandrovaní po venkově“. Po stavbě nového a prostornějšího jeviště využil na tyto účely Picka původní menší jeviště poprvé roku 1908 v Jarošově nad Nežárkou a Kardašově Řečici, postupně bylo zahrnuto více obcí a do první světové války bylo odehráno celkem 50 představení. I přes krátké přerušení bylo na venkově v roce 1918 uvedeno dokonce 11 her.⁹⁷

Odbor se zaměřoval i na vzdělávací a zábavné akce, často byly organizovány večery Komenského, zábavné večery, dětské dny, zahradní zábavy a mikulášské zábavy či pohádkové dýchánky. Do jednotlivých obcí s českou menšinou byly odborem zasílány tiskoviny a díky finanční podpoře jednotlivců i hradecké čítárny

⁹⁵ Tamtéž, inv. č. 1.

⁹⁶ František FÜRBACH, *Antonín Picka a loutkové divadlo Národní jednoty pošumavské v Jindřichově Hradci*, in: *Kapitoly z historie loutkového divadla na Jindřichohradecku*, Jindřichův Hradec 1999, s. 8–12.

⁹⁷ Tamtéž, s. 18–19.

(do roku 1906) v nich zakládány lidové knihovny.⁹⁸ „Večery Komenského“ se staly pravidelnými od roku 1904, kdy byla památka učitele národů uctěna 27. března pořádáním divadelního představením Jan Hus od Aloise Jiráska, další roky se již jednalo o programy s přednesy a hudebními vystoupeními.⁹⁹ Dne 18. května 1913 byl zase uspořádán za součinnosti obou jindřichohradeckých odborů a spolku Slávy dcera tzv. květinový den se stánky se zaslánými květy, po kterém která byla zaslána pořadateli této akce Národní jednotě severočeské částka 555 korun 60 haléřů.¹⁰⁰

V Rodínově v době předválečné NJP vyvinula snahu o zřízení české školy. V dubnu 1912 byla zakoupena realita v Rodínově č. p. 33, která měla být přeměněna na českou školu. Budova byla s dluhem 2000 korun předána do zástavy jako majetek Ústředního výboru a v jeho držení již zůstala díky přeměně zdejší školy na českou v roce 1919. V roce 1914 byla plánována přestavba, ke které zdejší stavitel Šonský vypracoval plány na 7888 korun.¹⁰¹ Jelikož budova nebyla vyhovující, předsevzal si onoho roku místní odbor plán postavit školu zcela novou a snažil se sehnat finance, k vybudování školy ale nakonec nedošlo.¹⁰²

Vypuknutí první světové války představoval faktický úbytek členstva, kteří nastoupili na vojenskou službu. V roce 1914 se jednalo o 49 z počtu 326 členů odboru, v roce 1915 62 z 338, následující tři roky se číslo ustálilo na 77.¹⁰³ Po přijetí nařízení Ministerstva vnitra v květnu 1918 o zřízení c. k. okresního hejtmanství v Nové Bystřici a připojení většiny národnostně smíšených jindřichohradeckých obcí byly NJP organizovány protesty místních obyvatel a nakonec na důvěrné schůzi 14. července v Jindřichově Hradci U Kadlců proti rozhodnutí přijata rezoluce. Dne 20. července byla v Jindřichově Hradci předchozím ředitelem Adolfem Šetkou svolána nová ustavující schůze Národní Rady, na které byl všemi zástupci spolků do čela zvolen T. V. Sládek.¹⁰⁴ Již předtím v červnu byla založena organizace České srdce a předsedou se stal učitel Jan Chýna, který se ve volbách následujícího roku stal na krátký čas i starostou města. Národní rada se od léta 1918 soustředila na konání

⁹⁸ SOkA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec*, inv. č. 36, kart. 2, fol. 153, s. 17–18.

⁹⁹ Tamtéž, inv. č. 1.

¹⁰⁰ Tamtéž, inv. č. 2.

¹⁰¹ Tamtéž, inv. č. 2, *Jednatelské zápisy od 22. 2. 1910 do 26. 1. 1927*.

¹⁰² Tamtéž, inv. č. 20, kart. 1, fol. 526.

¹⁰³ Tamtéž, inv. č. 36, kart. 2, fol. 153, s. 23.

¹⁰⁴ V. KRŠKA, *K třicetipětileté činnosti*, s. 36–37.

národních slavností a vybírání národní daně. Po vzniku Československa se 29. října ujala vlády nad městem a okolím.

Národnostně smíšené obce v okolí Jindřichova Hradce se v době převratu přihlásily k proklamovanému státnímu útvaru Deutschböhmen, s výjimkou Děbolína, Radouňky a Rodínova, občané se však postupně podpisy odhlašovali. Novobystřický okres měl připadnout k Rakousku celý.¹⁰⁵ V roce 1918 se proti Deutschböhmen celkově vymezilo 12 německých obcí.¹⁰⁶ T. V. Sládek v čele Národní rady i odborů NJP vedl proti Deutschböhmen dalšího roku agitaci prostřednictvím svých místních důvěrníků, staral se o zásobování a v květnu následujícího roku na schůzi referoval o úspěšném ukončení výběru národní daně, kterou určil záchraně českých menšin. Vybraný obnos 24612 korun a 16 haléřů z venkova a 31885 korun a 7 haléřů za Jindřichův Hradec byl rozdělen mezi Ústřední matici školskou, NJP (Ústřední výbor, smíchovský a jednatelský jindřichohradecký odbor), spolek Komenského ve Vídni a sokolské domy.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Jan MUK, *Politický život Jindř. Hradce (1848–1918)*, Jindřichův Hradec 1929, s. 138–141.

¹⁰⁶ *Pošumaví*, ročník XIII, č. 15 z 13. 11. 1919, s. 74.

¹⁰⁷ V. KRŠKA, *K třicetipětileté činnosti*, s. 39–42.

6. Odbor NJP v Jindřichově Hradci od vzniku Československa do mnichovské dohody

6.1 Organizace odboru

Po vzniku republiky v roce 1918 stál v čele sjednocených jindřichohradeckých odborů a jejich snahy o zlepšení postavení české menšiny v okrese nadále T. V. Sládek a prioritou pro něj zůstávalo školství. Brzy díky jeho intervencím vzniklo v národnostně smíšených obcích v regionu mnoho tzv. menšinových škol. Na jejich činnost na Jindřichohradecku dohlížel do roku 1921 místní okresní školní inspektor Josef Groulík, v témže roce byly ale školy, již v nově vytvořeném samostatném obvodu, přiděleny pod dohled inspektorátu menšinových škol v Českých Budějovicích. Dozor vykonával inspektor Emanuel Drobil až do 31. července 1927, v době od 1. srpna 1927 do 31. srpna 1928 B. Řiháček z inspektorátu ve Slavonicích, později se sídlem v Jihlavě. Zásadním přelomem se stalo zřízení sídla školního menšinového inspektora v Jindřichově Hradci od 1. září 1928. První tuto funkci zastával Ondřej Kohout, od 1. července 1931 jej vystřídal Ferdinand Hykl, ředitel měšťanské dívčí školy ve Frenštátě pod Radhoštěm.¹⁰⁸

Organizace jindřichohradecké skupiny se postupně měnila a počet odborů vzrůstal. Roku 1922 se jednalo o 45 odborů s 3107 členy a existoval okrsek jindřichohradecký, strážský, jarošovský a kunžacký spolu se samostatnými odbory z Třebońska. Okrskovým jednatelem jindřichohradeckým byl Karel Vydra, učitel z Radouňky, který se zasloužil o účinné rozdělení práce. V dalším roce se T. V. Sládek zasadil o sloučení odborů v menšinových obcích s vybranými českými. Jindřichohradecký okrsek, zastupovaný již jednatelem odboru v Jindřichově Hradci Antonínem Pickou, tvořilo 13 odborů s 1566 členy, z toho dva (Jindřichův Hradec a Nový Etynk) byly tzv. odbory ochranné pro sedm odborů menšinových (Radouňka, Lodhéřov, Buk, Blažejov, Sedlo, Peršlák, Nová Bystřice), ke kterým náležely i o české odbory (Políkno, Polšt', Roseč).¹⁰⁹

¹⁰⁸ V. KRŠKA, *K třicetipětileté činnosti*, s. 110–111.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 62–63, 65.

V tiskové výroční zprávě za rok 1930 je skupina o 64 odborech již rozdělena na sedm okrsků: jindřichohradecký, jarošovský, strážský, novobystřický, kardašorečický (tvořený odbory z třeboňského okresu)¹¹⁰, strmilovský a kamenický. Jindřichohradecký okrsek se tehdy skládal z odborů českých (Jindřichův Hradec, Políkno, Polště, Ratiboř, Roseč, Horní Skrýchov) a odborů menšinových (Blažejov, Buk, Děbolín, Lodhéřov, Otín, Horní Pěna, Německá Radouň, Radouňka, Horním Žďár).¹¹¹ Ve výroční zprávě NJP za rok 1937/1938 před mnichovským zábohem bylo ve skupině sdruženo 4267 členů v 60 odborech, z nich bylo 56 činných.¹¹²

Po smrti T. V. Sládka 9. prosince 1926 spravoval skupinu Josef Zahut, správce školy v Peršláku a na skupinové valné hromadě 3. dubna 1926 byl zvolen skupinovým jednatelem. V dalších letech ale jako starosta Peršláku a odborný učitel v Nové Bystřici nemohl vykonávat své povinnosti, proto byl dne 25. března 1928 ve funkci vystřídán okresním školním inspektorem Václavem Krškou.¹¹³

V čele jindřichohradeckého odboru stál jako předseda až do své smrti 10. listopadu 1929 dr. Karel Šedivý, poté byl jako jeho nástupce zvolen Adolf Šetka, který byl dříve nepřetržitě v letech 1901–1928 pokladníkem odboru. Pokladníka nahradil nejdříve August Blažek a v roce 1930 Karel Zvěřina, který v této funkci vytrval až do samého zániku odboru. Rozvíjející se dámský odbor v Jindřichově Hradci působil až do valné hromady 22. ledna 1919, po které byl propojen s mužským a čítal nově 660 členů (439 mužů a 221 dam). Jedna z dam byla od té doby volena i do funkce místopředsedkyně sloučeného odboru. První místopředsedkyní se stala Klára Solperová až do své smrti 26. dubna 1921, následujícího roku ji vystřídala Anna Poláčková.¹¹⁴

¹¹⁰ Jednalo se o Kardašovu Řečici, Doňov, Drahov, Řípec, Újezdec a Pluhův Žďár.

¹¹¹ SOKA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec (1892–1948)*, inv. č. 3, *Jednatelské zápisy od 26. 1. 1927 do 9. 11. 1939*.

¹¹² *Pošumaví*, ročník XXXII, č. 9 ze 7. 5. 1938, s. 144.

¹¹³ V. KRŠKA, *K třicetipětileté činnosti*, s. 84–86.

¹¹⁴ SOKA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec (1892–1948)*, inv. č. 36, kart. 2, folio 153, s. 8–9.

6.2 Činnost odboru

Aktivita NJP se po vzniku Československa i přes některé hlasy o zbytečnosti obranných jednot vyvíjely nanejvýš slibně. V čele sjednocených jindřichohradeckých odborů a jejich snaze o zlepšení postavení české menšiny v okrese stál nadále T. V. Sládek a prioritou pro něj zůstávalo školství. V Rodvínově, ve kterém byla zdejší německá škola na základě vlastní žádosti podané v lednu 1919 přeměněna na českou, začal Sládek sám vyučovat v září onoho roku.¹¹⁵ Zřízeny byly toho roku i školy v Nové Bystřici a Kaprounu, v roce 1920 v Blažejově, Buku, Starém Městě, Radouňce a do roku 1927 vzniklo dalších 11 škol (Nová Ves, Lodhěřov, Sedlo, Horní Ždár, Albeř, Najdek, Otín, Německá Radouň, Horní Pěna, Číměř a Děbolín).¹¹⁶ Školní menšinový inspektorát, sídlící v Jindřichově Hradci od roku 1928, spravoval školy v soudním okrese Jindřichův Hradec a Nová Bystřice, zasahoval ale i do okresu třeboňského, který byl samostatným politickým okresem. V roce 1933 navštěvovaly tyto školy 2 843 dětí. V soudním okrese Jindřichův Hradec existovalo do roku 1934 12 tříd 11 obecných škol a 5 nových škol mateřských, v soudním okrese Nová Bystřice dokonce dvě školy měšťanské, sedm obecných a pět mateřských.¹¹⁷ Zaslouhou aktivity NJP a intervencí T. V. Sládka byla tak dobudována síť místních škol oproti době krátce po vzniku Československa, kdy, jak Sládek referoval, v roce 1919, na Jindřichohradecku připadala jedna škola na 405,8 Němců, zatímco na u Čechů na 882,8 obyvatel.¹¹⁸

Místní odbor v Jindřichově Hradci se od počátku roku 1920 stal ochranným odborem nové menšinové školy v sousední Radouňce. Spolu se zdejším učitelem Karlem Vydrou školu v prvních letech finančně zaopatřoval a děti každoročně s podporou smíchovského odboru obdarovával vánoční nadílkou. Roku 1920 vydal odbor na školu v Radouňce se 16 vyučovanými dětmi celkem 1060 Kč, dalšího roku bylo ve škole poděleno již celkem 40 dětí a roku 1924 kromě 22 dětí v Radouňce obdržela zbylé blůzy a punčochy i škola v Horním Žďáře, kde zaopatřovala nadílku Ústřední matice školská. Roku 1923 zapůjčil škole v Radouňce 2000 Kč. Odbor nadále pořádal pravidelné akce, především ples Národní beseda. Tradiční události

¹¹⁵ V. KRŠKA, *K třicetipětileté činnosti*, s. 41–43.

¹¹⁶ *Pošumaví*, ročník XXXII, č. 11 ze 7. 6. 1938, s. 176.

¹¹⁷ Jiří ZIMOLA, *Jindřichohradecká skupina*, s. 58–59, 63.

¹¹⁸ *Pošumaví*, ročník XIII, č. 16 z 28. 11. 1919.

bylo i sčítání poutníků o náboženském svátku porcinkulích.¹¹⁹ Zemědělská rada pokračovala ve své činnosti i po vzniku Československa a roku 1927 byl odbor informován o svém právu na vyslání volitelů k volbě delegáta. Jako největší hospodářský spolek v soudním okrese Jindřichův Hradec měl odbor právo na celkem 31 volitelů.¹²⁰

Odbor také mohl dovolit především díky finančnímu zaopatření z příjmů z loutkového divadla dne 10. března 1925 koupit dům č. p. 89 v Albeři za 22 000 Kč. Jednalo se o hostinec, který brzy posloužil místní škole. Dalším stálým majetkem se stala budova v Radouňce č. p. 39, která byla zakoupena od spořitelny 8. dubna 1930 za 18000 Kč. Usnesením výboru z 25. září bylo rozhodnuto o rekonstrukci Stipplova domu v Nové Bystřici, který byl zaopatřen eternitovou střechou.¹²¹

Skupina byla podporována předsednictvem jihočeských skupin v Českých Budějovicích a jedna z obvyklých sjezdů skupin se odehrála v Jindřichově Hradci a Nové Bystřici 28. a 29. září 1931. Přítomen byl předseda Ústředního výboru Karel Baxa a na přípravě se podíleli místní stálí podporovatelé NJP: Baráčníci, Klub československých turistů, Sokol, pěvecké spolky Smetana a Slávy dcera. Toho roku byl také Ústředním výborem zakoupen dům č. p. 28 v Nové Bystřici, který byl upraven na Národní dům. Z pozemkové reformy byly tehdy v Nové Bystřici získány i další pozemky, především dům č. p. 189 (Stipplův), dům č. p. 347 a dům č. p. 344 (Volárna).¹²² Národní dům v Nové Bystřici byl slavnostně otevřen 28. září 1933.¹²³ V březnu dalšího roku rozhodl Ústřední výbor o přejmenování Národního domu na „Sládkův Národní dům“ na počest bývalého skupinového jednatele.¹²⁴

Loutkové divadlo jednatele Antonína Picky bylo stále hlavním příjmem odboru, v roce 1921 např. činil příjem divadla 1555 Kč a 28 haléřů.¹²⁵ V době vzniku republiky v roce 1918 bylo divadlo nadále umístěno v místním gymnáziu, kde zahájilo novou sezonu v listopadu 1918 a vydrželo zde až do jara 1920, od podzimu do prosince 1921 se poté přestěhovalo do budovy hospodářské školy.

¹¹⁹ SOKA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec (1892–1948)*, inv. č. 2.

¹²⁰ Tamtéž, inv. č. 30, kart. 2, fol. 762.

¹²¹ Tamtéž, inv. č. 2.

¹²² Tamtéž, s. 108, 118-119.

¹²³ SOKA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec (1892–1948)*, inv. č. 3.

¹²⁴ Tamtéž, inv. č. 2.

¹²⁵ Tamtéž, inv. č. 2.

V roce 1922 se novým působištěm stala i lidová čítárna Na Hradbách (Kolínova vila) a od podzimu chlapecká škola v Janderově ulici, provizorní řešením pro následující sezonu poskytla i dívčí škola ve Štítného ulici. Zlomem se stalo rozhodnutí Ministerstva veřejných prací z počátku roku 1924, které propůjčilo NJP natrvalo prostory v bývalém gymnáziu, které se přestěhovalo do nové budovy v Husově ulici. Představení se konala vždy neděli v přízemí (dnešní výstavní místnost „13“ jindřichohradeckého muzea).¹²⁶ Hrál se většinou s dobrým výsledkem a účastí, v roce 1929 si však Picka stěžoval Ústřednímu výboru na promítání nedělních filmových představení v městském biografu a na jejich pochybnou kvalitu a žádal o případnou intervenci u příslušných úřadů, aby byla z výchovných důvodů omezena věková hranice přichozích diváků přibližně od osmi let věku.¹²⁷ Do loutkového divadla nadále docházely pouze děti mladšího věku, u dětí školou povinných vzrůstala nadále na oblibě návštěva dvou jindřichohradeckých biografů, na což Ústřední výbor doporučil v roce 1932 Pickovi upozornit jejich správu na dodržování platných předpisů o nepřístupnosti některých filmových představení pro mládež do 16 let, případně bude podána stížnost k Zemské školní radě v Praze.¹²⁸

Divadlo v budově městského muzea na Balbínově náměstí vydrželo dvanáct sezon až do roku 1936, kdy bylo vyklizeno kvůli umístění Krýzových jesliček, nového muzejního přírůstku. Na podzim divadlu posloužila znovu tělocvična dívčí školy, kde 18. prosince původním prvním představením *Milboj* oslavilo i své třicetileté jubileum. Následujícího roku bylo celkově odehráno 27 představení a v nelehkém roce 1938, kdy divadlo působilo již v klubovně veslařského a bruslařského klubu Vajgar, jich proběhlo jen 16, poslední tři z nich v prosinci v sále u Tuzarů.¹²⁹

V době první republiky loutkové divadlo vzkvétalo a uvádělo především pro děti pestrý repertoár, mnohdy i ke slavnostním příležitostem. Jednalo se o *Prodanou nevěstu* v březnu 1924 k připomenutí stého narození Bedřicha Smetany, představení vlastenecká i s oslavným programem k narozeninám T. G. Masaryka, a své místo měly i nadále hradecké osobnosti. K 70. narozeninám Marie

¹²⁶ F. FÜRBAACH, *Antonín Picka*, s. 12–14.

¹²⁷ SOKA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec (1892–1948)*, inv. č. 32, kart. 3, fol. 37.

¹²⁸ Tamtéž, inv. č. 33, kart. 2, fol. 101.

¹²⁹ F. FÜRBAACH, *Antonín Picka*, s. 18.

Hilgartnerové byla od listopadu 1926 do ledna 1927 uváděna série jejích her a obrovský úspěch sklídila roku 1929 hra od dr. Richarda Russe z jindřichohradeckého gymnázia „O smutné princezně a čarovném ptáku,“ která předchozího roku zvítězila v soutěži pořádané Československou obcí sokolskou. Stejně tak se dařilo při premiéře i reprízách na jaře 1927i komické opeře „Symfonie čili Kouzelná hlína aneb záhuba rodu Šnoufova“ od skladatele Antonína Vojtěcha Valenty, která byla uvedena i ve Stráži nad Nežárkou a Nové Včelnici.¹³⁰

Počátek roku 1938 započal pro NJP smutně úmrtím dlouholetého předsedy Karla Baxy. Do čela ústředí byl do této funkce 15. května na 54. valné hromadě zvolen Otomar Bystřický¹³¹, poslanec a člen výboru odboru v Jindřichově Hradci.¹³² V Jindřichově Hradci v květnových volbách do obecních zastupitelstev vůbec poprvé kandidovali Němci samostatně a získali jeden mandát, ve venkovských obcích zůstal poměr nezměněn.¹³³ V Nové Bystřici Češi získali dokonce o jeden mandát více než doposud.¹³⁴ Odbor v Jindřichově Hradci v roce 1938 odmítl výzvu skupinového jednatele Václava Kršky o pomoc s postavením české státní školy v Kaprounu, jelikož již v nedávné době vynaložil ze svých prostředků 50000 Kč na zakoupení statku v Senotíně a potřebuje nutně část financí jako prostředek rychlé pomoci v regionu tam, kde prostředky nestačí Ústřednímu výboru ani peněžním ústavům.¹³⁵

¹³⁰ Tamtéž, s. 14.

¹³¹ Otomar Bystřický se narodil 26. 5. 1880 v Jindřichově Hradci. Vystudoval střední hospodářskou školu v Chrudimi a v rodném městě byl roku 1911 zvolen do městského zastupitelstva jako náhradník a v několika odborných komisích se zabýval především hospodářskou problematikou. Po vzniku Československa byl předsedou okresní hospodářské rady a v komunálních volbách roku 1919 se stal jako člen národně demokratické strany náměstkem starosty. Po rezignaci starosty města Jana Chýny v červenci 1920 jej ve funkci 27. srpna nahradil. Po svém nahrazení v roce 1923 zůstal v městské radě, roku 1925 se stal coby představitel agrární strany poslancem a mandát udržel i v dalších letech. V září 1939 byl zatčen a několik měsíců vězněn, poté nadále vykonával funkci starosty Sokola až do jeho rozpuštění v dubnu 1941 a krátce i v roce 1945. Od ledna 1919 byl členem výboru jindřichohradecké Tělocvičné jednoty Sokol a od roku 1935 jejím starostou. Zemřel 18. 3. 1949. Š. Běhalová, *Nezapomenutelné osobnosti*, s. 21.

¹³² *Pošumaví*, ročník XXXII, č. 11 z 7. 6. 1938, s. 172–173.

¹³³ Tamtéž, č. 12 z 22. 6. 1938, s. 184.

¹³⁴ Tamtéž, č. 13 z 7. 7. 1938, s. 202.

¹³⁵ SOKA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec (1892–1948)*, inv. č. 39, kart. 2, fol. 290.

7. Odbor NJP v Jindřichově Hradci od mnichovské dohody do doby pouňorové

7.1 Organizace odboru

Po odtržení pohraničí naplněním mnichovské dohody se místní odbor v Jindřichově Hradci na své výborové schůzi 10. listopadu 1938 jednomyslně usnesl na potřebě splynutí obranných jednot (NJP, Národní jednoty severočeská, Ústřední matice školská, příp. Baráčníci) a v dopise doporučil tento postup Ústředí. Výhodou takového rozhodnutí měla být i přes přiznanou možnost odlivu části financí a členstva zjednodušená organizace spolků sledujících v okleštěné republice společný účel, nadto se uvažovalo o změně jména a správy podle jednotlivých krajů.¹³⁶ Celá NJP byla již v dubnu dalšího roku převzata Národní radou českou a začleněna do jednotného spolku Národní matice (spolu s Ústřední maticí školskou a Národní jednotou severočeskou) jako jeho součást s názvem oblast pošumavská. Na základě tohoto rozhodnutí odbor obdržel nové stanovy i razítko a podal 21. října žádost na okresní úřad o povolení valné hromady, která proběhla 9. listopadu. Nynější pošumavská oblast byla rozdělena na 12 okrsků, v čele toho jindřichohradeckého a původní jednatelské skupiny stál nadále Václav Krška.¹³⁷ Jindřichohradecký okrsek oblasti pošumavské Národní matice sestával z 50 odborů ze soudních okresů Jindřichův Hradec, Kamenice nad Lipou, Počátky, Soběslav, Tábor, Bechyně a Mladá Vožice.¹³⁸

Jindřichohradecký odbor v roce 1942 čítal 720 členů a 729 v roce 1943. Národní matice spolu s oblastí pošumavskou byla rozhodnutím říšského protektora rozpuštěna ke dni 10. července 1943. Ve stanoveném termínu byl tehdy odevzdán všechnen movitý i nemovitý majetek a s pokladní knihou jen přibližně 200 korun, většina vybraných členských příspěvků byla již dříve odvedena Ústřednímu výboru a zbytek s jeho dovořením věnován dobročinným spolkům v Jindřichově Hradci. Antonín Picka se musel vzdát jednatelství místního i okrskového. Jeho funkce místního jednatele se na konci války krátce ujal Karel Grotz, na místo okrskového spravujícího zároveň celý majetek jindřichohradecké skupiny odborů v té době

¹³⁶ SOKA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec (1892–1948)*, inv. č. 39, kart. 2, fol. 284.

¹³⁷ Tamtéž, inv. č. 3.

¹³⁸ Tamtéž, inv. č. 40, kart. 2, fol. 327.

nastoupil Jaromír Štícha, který však zemřel 27. května 1945. Po svém zvolení 10. července jej vystřídal Josef Trčka, který záležitosti skupiny vyřizoval až do zániku spolku.¹³⁹

NJP byla po druhé světové válce obnovena nejdříve v rámci Svazu národních matic, po jeho zrušení v červenci 1945 započala svoji samostatnou činnost a na valné hromadě 23. září byl do čela zvolen nový předseda Josef Hubka, dosavadní jednatel, který v průběhu srpna i září navštívil jindřichohradecký odbor. Opětovné zahájení činnosti odboru bylo na počátku října oznámeno okresnímu národnímu výboru a 10. ledna 1946 bylo na výborové poradě usneseno vybírat stanovený členský příspěvek, tehdy činící 20 Kč, podle možností jednotlivce. Na valné hromadě 21. března 1946 tvořilo odbor 694 členů a na následující konané dne 13. února 1947 celkem 625. Přítomný Josef Hubka tehdy jménem Ústředního výboru předal diplom dlouholetému předsedovi odboru Adolfu Šetkovi a ocenil loutkářské aktivity Antonína Picky, jednatele od roku 1902. Zvolena byla také nová místopředsedkyně Marie Kršková,¹⁴⁰ která nahradila Annu Poláčkovou, zesnulou 28. května 1946, zastávající tuto funkci již od roku 1922. Na valné hromadě 20. února 1948, krátce před zrušením odboru, zůstalo v odboru 594 členů.¹⁴¹

Po únorovém komunistickém převratu roku 1948 byly nově vzniklým akčním výborem NJP dopisem z 9. března předepsána součinnost s akčními výbory „Národní fronty“ a personální změny v řadách členstva na základě poměru k „lidově demokratické republice.“ Odbor odpověděl 24. března a oznámil zvolení pěti členů svého akčního výboru, z nichž jej měl u Okresního akčního výboru „Národní fronty“ zastupovat František Filip.¹⁴² Již o den později byl ale vydán rozhodující příkaz akčního výboru utvořeného z Ústřední matice školské, NJP a Národní jednoty severočeské a na 23. dubna byla svolána mimořádná valná hromada odboru. Během

¹³⁹ Tamtéž, inv. č. 4, *Jednatelské zápisy od 5. 5. 1945 do 23. 4. 1948.*

¹⁴⁰ Marie Kršková se narodila 12. června 1894 v Ševětíně u Českých Budějovic. Působila nejdříve jako učitelka v Bošilci a Borkovicích, poté se vdala za okresního školního inspektora Václava Kršku v Jindřichově Hradci, kam se s ním přistěhovala v roce 1926. Byla aktivní ve společenském životě, publikovala fejetony v místním periodiku *Ohlas od Nežárky* a ve svých literárních dílech se navracela do svého rodiště i prostřednictvím užití blatského nářečí. V roce 1950 vyšly její dříve publikované *Rozprávky povídky*, v roce 1957 *Dobráci, filutí a meláci* a v roce 1974 *Blatské rozprávky*. Autorka žila v Jindřichově Hradci do roku 1958, zemřela v České Olešné 20. března 1979. Š. Běhalová, *Nezapomenutelné osobnosti*, s. 80.

¹⁴¹ SOKA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec (1892–1948)*, inv. č. 4.

¹⁴² Tamtéž, inv. č. 46, f. 532–533.

ní byl přečten přípis zasláný ze schůze Ústředí 25. března, oznamující likvidaci NJP, a usneseno odeslání pokladní knihy s penězi a soupisem vlastnictví odboru. Ve volných návrzích se tehdy ještě objevila naděje na zachování movitého i nemovitého majetku prostřednictvím žádosti, aby byl zařazen pod správu Ústřední matice školské, která byla zrušena až později toho roku.¹⁴³

7.2 Činnost odboru

Po mnichovské dohodě se stala pro NJP na konci roku 1938 nejdůležitější snaha o likvidaci pohledávek v zabraném území v Radouňce, Nové Vsi, Senotíně, Albeři a Nové Bystřici a podpora uprchlíků především z Radouňky, na které odbor v rámci vánoční nadílky věnoval 500 Kč.¹⁴⁴ Při přípravě likvidace odboru v Radouňce, jejíž členové stihli včas přemístit svoji knihovnu do Horního Skrýchova, bylo přistoupeno k prodeji nábytku, výběru vkladu v záložně i nájemného, přesto zaniklý odbor nadále dlužil 10633 Kč, z toho 640 Kč jindřichohradeckému odboru.¹⁴⁵ NJP nadále pokračovala ve finanční pomoci uprchlíkům a nezaměstnaným členům NJP a místní odbor jmenovitě věnoval na tyto účely podle dochovaných účetních záznamů na jaře 1939 2000 Kč.¹⁴⁶

Po vzniku protektorátu v březnu 1939 byly na základě rozhodnutí Ústředního výboru vybrány veškeré peněžní zálohy odboru a zaplacen hypoteční dluh na Sládkově domě v Nové Bystřici. V říjnu došel dopis z Amtsgerichtu v Nové Bystřici, oznamující převzetí české školy v Albeři č. p. 89 do vlastnictví Říše.¹⁴⁷ Odbor musel dokonce za budovu v lednu 1940 zaplatit 70 korun okresnímu finančnímu ředitelství v Českých Budějovicích namísto ministerstva školství a národní osvěty, které si budovu od roku 1925 pronajímalo.¹⁴⁸ Činnost odboru můžeme ve zlomcích spisů zaznamenat až do konce roku 1941. Poslední přijatý dopis od Ústředí zmiňuje pohledávku v Ratiboři v částce 220000 korun, ohledně které

¹⁴³ Tamtéž, inv. č. 4.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž, inv. č. 43, kart. 2, f. 281

¹⁴⁶ Tamtéž, inv. č. 49, kart. 3, fol. 79–82.

¹⁴⁷ Tamtéž, inv. č. 3.

¹⁴⁸ Tamtéž, inv. č. 41, kart. 2, fol. 354–355.

je doporučeno požádat spořitelnu v Nové Bystřici, aby se v zastoupení pokusila pozemky na území Protektorátu vyjmout ze zástavy.¹⁴⁹

Loutkové divadlo, postrádající prostory pro svá představení, hrálo v květnu 1939 s dobrým výsledkem v Rodvínově, Jarošově a Horním Skrýchově.¹⁵⁰ Celkově si však v období protektorátu zapsal principál Antonín Picka pouze pět představení, dvě absolvoval v roce 1940 v obci Lásenice.¹⁵¹ Samotné loutkové divadlo s inventářem bylo po neúspěšném hledání nové místnosti v červenci 1939 přijato do úschovy Ladislavem Kubešem¹⁵², ředitelem místní chlapecké měšťanské školy.¹⁵³

Po skončení druhé světové války v září 1945 byla znovuotevřena česká škola v Nové Bystřici, Děbolíně a Buku. O prodeji Sládkova domu v Nové Bystřici tamějšímu národnímu výboru bylo rozhodnuto na schůzi 25. června 1946 za účasti předsedy Ústředního výboru Josefa Hubky. Bývalá česká škola v Albeři č. p. 89 byla v roce 1947 po předchozích jednáních odkoupena za částku 25000 Kč Správou státních lesů v Jindřichově Hradci.¹⁵⁴ Budova byla roku 1945 využita jako „lager“ Němců, za což Místní národní výbor v Albeři zaplatil 500 Kč správci domu Františku Broukalovi, dosazenému dříve odborem.¹⁵⁵ V majetku odboru až do jeho zániku zůstal dům č. p. 39 v Radouňce, za který nájemce v roce 1946 odvedl 1500 Kč a v roce 1947 1250 Kč.¹⁵⁶

Obnovena byla v poválečné době i činnost loutkového divadla. Jeho principál Antonín Picka začal opětovně hrát zprvu na vypůjčeném jevišti od spolku Orel v tělocvičně dívčí školy od prosince 1945, na podzim následujícího roku poté v kině Vesmír v Růžové ulici (Národním domě), kde divadlo oslavilo 14. prosince 1946 i čtyřicetileté jubileum svého působení původní hrou „Rytíř Milboj.“ Tehdy bylo také prostřednictvím předsedů národního výboru i osvětové rady

¹⁴⁹ Tamtéž, inv. č. 42, kart. 2, fol. 388.

¹⁵⁰ Tamtéž, inv. č. 3.

¹⁵¹ F. FÜRBAACH, *Antonín*, s. 18.

¹⁵² Člen NJP Ladislav Kubeš byl jakožto člen župního předsednictva Sokola odvezen do koncentračního tábora Osvětim, kde roku 1942 zemřel. K uctění jeho památky mu byla 25. 2. 1948 odhalena pamětní deska v prvním patře budovy chlapecké měšťanské školy. Na její umístění přispěl 200 Kč i jindřichohradecký odbor NJP. SOKA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec (1892–1948)*, inv. č. 4.

¹⁵³ SOKA Jindřichův Hradec, *fond NJP – místní odbor Jindřichův Hradec (1892–1948)*, inv. č. 40, kart. 2, fol. 320.

¹⁵⁴ Tamtéž, inv. č. 4.

¹⁵⁵ Tamtéž, inv. č. 44, kart. 2, fol. 453.

¹⁵⁶ Tamtéž, inv. č. 44, kart. 2, inv. č. 45, fol. 409r, fol. 463r.

Pickovi oznámeno vyhovění jeho žádosti o využití prostor v bývalé průmyslové (živnostenské) škole na Zakosteleckém náměstí. Před definitivním přestěhováním upraveného stálého jeviště divadlu posloužila šatna obecné (dříve dívčí) školy ve Štítného ulici, v nových prostorách se začalo pravidelně hrát od 26. října 1947. Divadlo zde pokračovalo v činnosti i po zrušení NJP a městská osvětová rada předala jeho správu v březnu 1949 ochotnické jednotě Jablonský. Představení byla definitivně přerušena až 14. listopadu 1951, kdy byla místnost vyklizena armádou. Nové vhodné umístění už Picka pro divadlo nenalezl, poznamenal si však ještě dvě představení odehraná v kině Oko.¹⁵⁷

¹⁵⁷ F. FÜRBACH, *Antonín*, s. 19–20.

8. Závěr

Tato bakalářská práce si klade za cíl představit činnost spolku Národní jednoty pošumavské na základě analýzy místního odboru v Jindřichově Hradci. Prostřednictvím dochovaných archiválií a literatury usilovala práce o rekonstrukci organizace odboru a představení jeho konkrétních aktivit. Pokouší se odvyprávět příběh NJP od jejího založení roku 1884 až do samého zániku po únoru 1948.

Spolek NJP byl jednou z tzv. „obránných jednot“, které si jako svůj hlavní úkol stanovily hájení českých zájmů proti aktivní německé opozici, vymezující se v této době čím dál výrazněji v politickém i veřejném životě. Pozornost upíraly české i německé spolky především k pohraničí s výrazným německým osídlením, kde byli Češi v mnoha okresech v menšině. Na ochranu těchto menšin se při svém založení NJP zaměřila a jako oblast svého zájmu si stanovila celé jižní a západní Čechy. Její Ústřední výbor sídlil již od počátku v Praze, kde také vznikly další odbory, které dohlížely a finančně podporovaly odbory v národnostně smíšených a německých okresech. Na Jindřichohradecku, tvořeném soudními okresy Jindřichův Hradec a Nová Bystřice, byla od počátku vyvíjena činnost k podpoře české menšiny nalézající se ve zdejších německých obcích v okolí Jindřichova Hradce a ve výrazně německém soudním okrese Nová Bystřice. K efektivnější organizaci práce v regionu později vznikla i jednatelská skupina, sdružující všechny místní odbory NJP.

První kapitola této práce představila stručné dějiny NJP a okolnosti vzniku spolku, jeho úkoly, cíle a organizaci včetně některých hlavních vedoucích činníků. I přes hlasy o neoprávněnosti aktivit NJP v nově vzniklém Československu spolek fungoval až do roku 1943, kdy byl jako součást Národní matice sdružující bývalé obranné jednoty, zrušen. Druhá kapitola vymezila oblast Jindřichohradecka v období trvání NJP z hlediska správní a národnostní situace, soustředila se na vývoj poměru Čechů a Němců zjištěných v regionu během jednotlivých sčítání lidu a okrajově i tehdejších hlasům volajícím proti možnému přerozdělení okresu na základě tohoto poměru.

Hlavní část práce byla věnována analýze místního odboru NJP v Jindřichově Hradci. V pořadí třetí kapitola popsala dochovaný diplomatický materiál uložený ve fondu SokA v Jindřichově Hradci a věnovala se tomu, jak je možné s pomocí těchto

archiválií rekonstruovat činnost odboru, případně sledovat vývoj počtu členů a jeho organizaci včetně hlavních činností, tak jak k tomu bylo přistoupeno v přílohách této práce. Následné tři kapitoly poté popsaly chronologicky dějiny odboru od jeho počátků až do zániku v roce 1948. V rámci jednotlivých kapitol byla vždy napřed představena organizace odboru, její spolupráce s ostatními v rámci jindřichohradecké jednatelské skupiny a druhá část byla vždy věnována popisu činnosti odboru. Tyto aktivity se pokusila na základě zápisů v jednatelských knihách a další literatury a pramenů zasadit do kontextu.

Snahou této bakalářské práce bylo přinést nahlédnutí do spolkového života konkrétního odboru NJP, představit jeho aktivity, kterými se snažil přispět k podpoře menšin v jindřichohradeckém okrese např. podporou vzniku sítě místních škol, půjčkami místním obyvatelům, angažovaností odboru jako hospodářského spolku a kulturními aktivitami, jimiž si obstarával své hmotné zajištění.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Jindřichův Hradec, *fond Národní jednota pošumavská – místní odbor Jindřichův Hradec (1892–1948)*.

Pošumaví. Menšinový list. Věstník Nár. Jednoty Pošumavské, Praha 1903–1938.

Jazyková předloha vládní (Menšinová knihovna N. J. P), Praha 1909.

Literatura

BALCAROVÁ, Jitka, *Bund der Deutschen a jeho předchůdci v procesu utváření „sudetoněmecké identity“*, Praha 2013.

BĚHALOVÁ, Štěpánka, *Nezapomenutelné osobnosti v historii města Jindřichův Hradec*, Jindřichův Hradec 2015.

FILIP, Václav, *Národní jednota pošumavská. Skupina odborů v Jindřichově Hradci a 17 místních odborů na Jindřichohradecku 1892–1948*, inv. f. 12/1-18, 1961.

FÜRBAACH, František, *Antonín Picka a loutkové divadlo Národní jednoty pošumavské v Jindřichově Hradci*, in: *Kapitoly z historie loutkového divadla na Jindřichohradecku*, Jindřichův Hradec 1999.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, Praha 2007.

HUBKA, Antonín, *Menšinová práce: K jubileu dvacetiletého trvání Nár. Jednoty Pošumavské*, Praha 1904.

JANÁKOVÁ, Helena – LESÁK, Vladimír – TISCHLER, Luděk, *Okresní úřad Jindřichův Hradec 1850–1948*, inv. f. I/14, Třeboň 1962.

KOLÁŘ, Ondřej, *Dokumenty k zániku Národní jednoty pošumavské roku 1948*, in: *Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 35*, 1998. s. 36–39.

KOMLOSYOVÁ, Andrea, – BŮŽEK, Václav – SVÁTEK, František, *Kultury na hranici. Jižní čechy – Jižní Morava – Waldviertel – Weinviertel*, Vídeň 1995.

KRŠKA, Václav, *K třicetipětileté činnosti jindřichohradecké skupiny odborů Národní jednoty pošumavské*, Jindřichův Hradec 1933.

KUKLÍK, Jan – NĚMEČEK, Jan, *Od národního státu ke státu národnosti?: Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*, Praha 2013.

MUK, Jan, *Politický život Jindř. Hradce (1848–1918)*, Jindřichův Hradec 1929

RÁDL, Emanuel, *Válka Čechů s Němci*, Praha 1993.

RŮŽKOVÁ, Jiřina – ŠKABAL, Josef a kol., *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005. Díl 2. Abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1869–2005*, Praha 2006.

ŘEHÁČEK, Karel, *Češi a Němci na jihozápadě Čech 1880–1938*, Plzeň 2002.

ŘEHÁČEK, Karel, *Národní jednoty pošumavská (1884–1951)*, in: Olga Šrajerová (ed.), *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*, Olomouc 2003, s. 222–244.

ŘEŘICHOVÁ, Stanislava, *Územní a správní vývoj okresů Dačice, J, Hradec, Třeboň 1868–1913*, Jindřichův Hradec 1985.

SKŘIVAN, Aleš, *Lexikon světových dějin 1492–1914*, Praha 2002.

SMETANOVÁ, Jaroslava, *Ochranné spolky, jejich vznik, struktura a vývoj do 20. let 20. století na příkladu Národní jednoty pro jihozápadní Moravu a Národní jednoty pošumavské* (disertační práce), Brno 2014.

ŠEDA, Oldřich – POZNÍČEK, Bohuslav, *Národní jednota pošumavská Praha 1884–1948 (1950)*, inv. f. I/38, Třeboň 1967.

VOLF, Michal, *Reforma veřejné správy v letech 1945–1949*, Plzeň 2014 (bakalářská práce).

VONDRÁČEK, Karel, *50 let Národní Jednoty Pošumavské 1884–1934*, Praha 1934.

ZIMOLA, Jiří, *Boj Čechů v Čechách (z dějin Národní jednoty pošumavské)*, Jindřichův Hradec 1999.

ZIMOLA, Jiří, *Jindřichohradecká skupina odborů Národní jednoty pošumavské a její činnost v letech 1918–1938*, České Budějovice 1994 (diplomová práce).

Seznam příloh

Příloha č. 1: Organizace místního odboru Jindřichův Hradec v letech 1885–1918.

Příloha č. 2: Organizace místního odboru Jindřichův Hradec v letech 1919–1947.

Příloha č. 3: Organizace místního dámského odboru v Jindřichově Hradci v letech 1896–1918.

Příloha č. 4: Tomáš Vladimír Sládek

Příloha č. 5: Václav Krška

Příloha č. 6: Antonín Picka

Příloha č. 7: Dům č. p. 39 v Radouňce ve vlastnictví místního odboru v Jindřichově Hradci od roku 1930.

Příloha č. 8: Jevišťe loutkového divadla místního odboru v Jindřichově Hradci 7. března 1930.

Příloha č. 9: Plakát ke sjezdu jihočeských skupin NJP pořádaného 28. června 1931 v Jindřichově Hradci a 29. června v Nové Bystřici.

Příloha č. 1: Organizace místního odboru Jindřichův Hradec v letech 1885–1918.

Rok	Počet členů	Předseda	Jednatel	Pokladník
1885	145	Karel Solpera	J. Kolář	Rudolf Augenthaler
1886	206		J. Fišer	-
1887	-		-	-
1888	-		-	-
1889	-	Josef Fišer	V. Kunstovný	Rudolf Brejcha
1890	-		-	
1891	64	-	-	
1892	-	Jindřich Houra	Karel Mert	Rudolf Brejcha
1893	-	-	-	-
1894	-	-	-	-
1895	-	-	-	-
1896	60	-	-	-
1897	47	-	-	-
1898	-	-	-	-
1899	-	Karel Mert	Jindřich Křivánek	-
1900	44			-
1901	80	Karel Šetka	Jindřich Šimánek	Adolf Šetka
1902	90	Karel Šedivý	Antonín Picka	
1903	102			
1904	121			
1905	121			
1906	121			
1907	139			
1908	141			
1909	152			
1910	137			
1911	230			
1912	251			
1913	277			Fr. Šetka, Č. Kohoušek
1914	326			
1915	338			
1916	362			
1917	385			
1918	397			

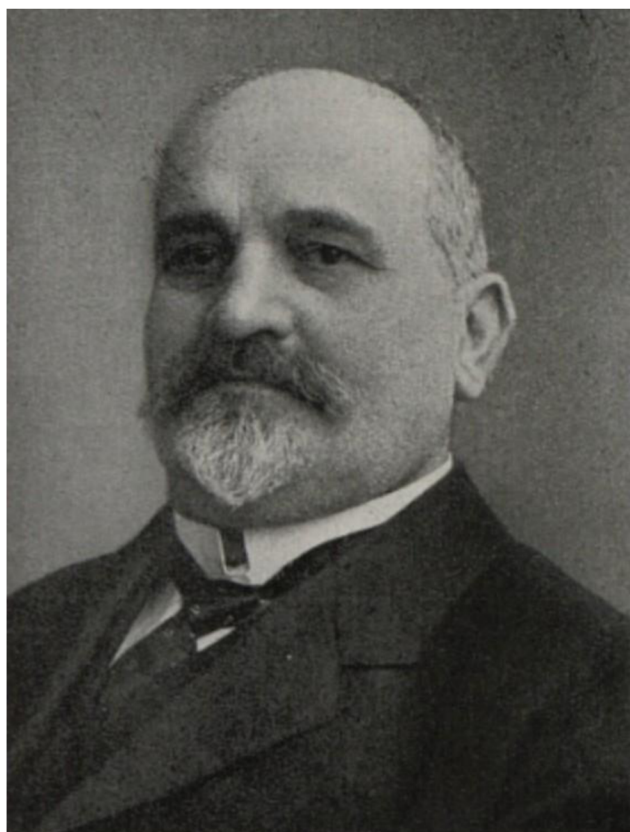
Příloha č. 2: Organizace místního odboru Jindřichův Hradec v letech 1919–1947.

Rok	Počet	Předseda	Místopředsedkyně	Jednatel	Pokladník
1919	660		Klára Solperová		
1920	715				
1921	810				
1922	798		Anna Poláčková		
1923	843				
1924	860				
1925	917				
1926	929				
1927	951				
1928	1000				
1929	1015	Adolf Šetka			Aug. Blažek
1930	1004				Karel Zvěřina
1931	1023				
1932	1051				
1933	1007				
1934	985				
1935	1018				
1936	985				
1937	980				
1938	937				
1939	-				
1940	-				
1941	-				
1942	720				
1943	729				
1945	694				
1946	625				
1947	594		Marie Kršková		

Příloha č. 3: Organizace místního dámského odboru v Jindřichově Hradci v letech 1896–1918.

Rok	Počet členů	Předseda	Jednatel	Pokladník
1896	118	Klára Solperová	Marie Seidlová	Anna Růžičková
1897	112			
1898	-			
1899	103			
1900	-			
1901	-			
1902	84			-
1903	-			Marie Černochová
1904	107			
1905	110			
1906	-			
1907	-			
1908	86			
1909	-			
1910	-			
1911	-			
1912	-			
1913	-		Anna Poláčková	
1914	-			
1915	98			
1916	-			
1917	-			
1918	-			

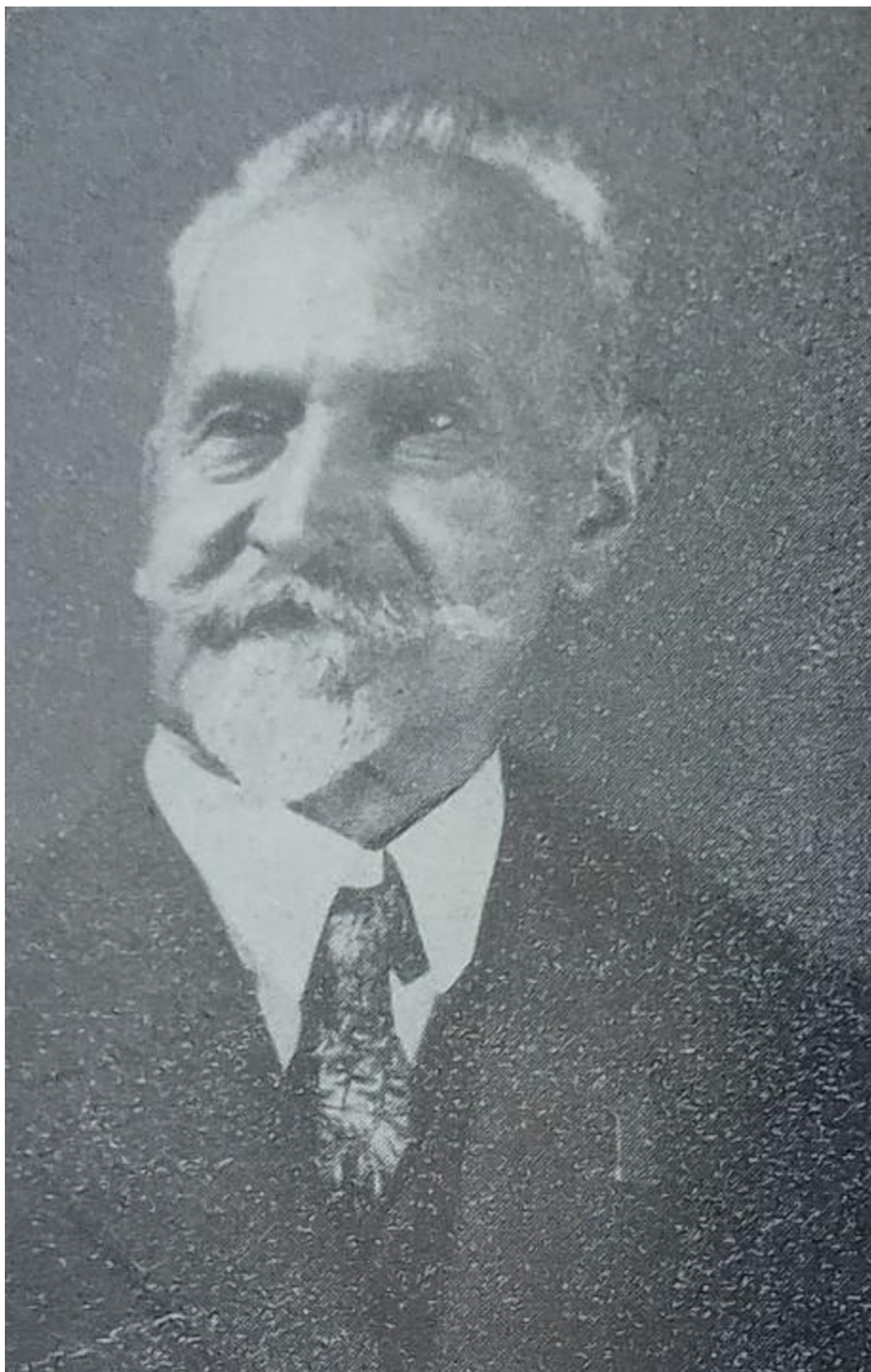
Příloha č. 4: Tomáš Vladimír Sládek

Příloha č. 5: Václav Krška

Příloha č. 6: Antonín Pícka

Příloha č. 7: Dům č. p. 39 v Radouňce ve vlastnictví místního odboru v Jindřichově
Hradci od roku 1930.

Příloha č. 8: Jeviště loutkového divadla místního odboru v Jindřichově Hradci
7. března 1930.

Příloha č. 9: Plakát ke sjezdu jihočeských skupin NJP pořádaného 28. června 1931 v Jindřichově Hradci a 29. června v Nové Bystřici.

Skupinový výbor, odb. Nár. Jednoty Pošumavské
v J. Hradci a v N. Bystřici s předsed. sborem jihočes.
skupin NJP v Českých Budějovicích

pořádají

SJEZD JIHOČESKÝCH skupin NJP a Národní slavnost

v neděli 28. a v pondělí 29. června 1931
Pod záštitou JUDra. K. Baxy, starosty hlav. města Prahy
a starosty Ústřed. výboru NJP, Městské rady v J. Hradci,
Ústř. výboru NJP, odb. NJP na Smíchově, důst. sboru voj.
pořádky v J. Hradci a Sokolské župy Jana Žižky z Trocnova.

PROGRAM: v neděli 28. června v Jindř. Hradci:
Dopoledne v 11 h. v Husových sadech
koncert vojenské hudby
pěš. pluku 29 „plk. J. J. Švece“. Odpoledne prohlídka města. Večer v 8 h.
PŘÁTELSKÝ VEČER
v Sokolské sále na Smetaně (vstupné libovolné). Předst. Osobní sbor (zpějí) zpěvácké spolky „Smetana“ a „Slávy
Dcera“, diriguje skladatel p. uč. Fr. Havlas. Přeslov zase Ústř. výboru NJP. Koncert voj. hudby p. p. 29. Plk. J. J. Švece

V pondělí 29. června v N. Bystřici:
V 9 hodin dopoledne seřazení u nádraží, průvod na náměstí a v 10 hodin
TÁBOR LIDU,
kde promluví zástupce Ústř. výboru NJP. V 11 hodin
koncert hudby sboru dobr. hasičů z J. Hradce
(diriguje kapelník pan Kopta) a
schůze delegátů
odborů NJP v hotelu u „Kodrů“.
Referuje jednatel skupiny Václav Krška, okresní šk. inspektor v J. Hradci, zástupce Ústř. výboru a delegáti odborů NJP

Ve 2 hodiny odpoledne průvod z náměstí na výletišť, kde bude
lidová slavnost.
Přijďte v národních krojích!

Děky k zajištění místa na přátelský večer, o nocleh, o jízdu zvláštním vlakem z J. Hradce do N. Bystřice a
obědy, jakož i veškeré dotazy adresujte: Kancelář NJP v Jindřichově Hradci.

Knižtičkarna Jar. Svobody v Jindř. Hradci.